

KUN HUOLI HERÄÄ

Opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille

Henna Strandén ja

Carita Turpeinen

Opinnäytetyö, syksy 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + LTO

TIIVISTELMÄ

Strandén, Henna & Turpeinen, Carita. Kun huoli herää –opas varhaiskasvatukseen ammattilaisille. Pori, syksy 2017, 61s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pori. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa opas raisiolaiseen päiväkotiin. Opas toimii työvälineenä varhaiskasvatukseen ammattilaisille tilanteissa, joissa huoli lapsesta herää. Oppaan tarkoituksena on auttaa varhaiskasvatukseen ammattilaisia jäsentämään oma huolensa, madaltaa kynnystä huolen puheeksi ottamiseen huoltajien kanssa sekä tuoda varmuutta lastensuojelullisen huolen tunnistamiseen.

Opinnäytetyö on kehittämistyö, jossa on käytetty tutkimuksellista otetta. Opinnäytetyö muodostuu varhaiskasvatusta ja lastensuojelua käsittelevistä teorioista, tutkimushaastattelusta sekä oppaasta. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastatteluja, joiden avulla kartoitettiin päiväkodin lastentarhanopettajien käytäntöä toimia, kun huoli lapsen tilanteesta herää. Lisäksi selvitettiin lastentarhanopettajien tietoa ja osaamista yhteistyöstä lastensuojelun kanssa sekä lastensuojelunilmoituksen tekemisestä. Lastentarhanopettajien haastatteluissa tuli esiin tarve selkeälle oppaalle, jossa olisi työvälineitä oman huolen jäsentämiseen, esimerkkejä huolta herättävistä tilanteista sekä tiedot tahoista, joihin olla yhteydessä, kun huoli on tuntuva tai suuri. Opas valmistui lokakuussa 2017.

Opinnäytetyön teoreettisen osuuden keskiössä ovat lapsen etu, huoltajien osallisuus sekä huolen puheeksi ottaminen. Varhaiskasvatustilain ja lastensuojelulain painottavat vahvasti lapsen etua, mutta samalla myös yhteistä kasvatustyötä. Niin sanottu kasvatuskumppanuus tuli vahvasti esille myös haastatteluissa. Lastentarhanopettajat korostivat huoltajien osallisuuden ja osallistumisen tärkeyttä kaikissa lasta koskevissa päätöksissä ja erityisesti tilanteissa, joissa huoli herää.

Lastensuojelun keskusliiton mukaan varhaiskasvatuksesta tehdään hyvin vähän lastensuojeluilmoituksia. Tämä tuli esille myös haastatteluissa: kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on suuri ja pääasiassa sen tekee päiväkodin johtaja. Varhaiskasvatukseen ja lastensuojelun välille toivotaan tiiviimpää yhteistyötä.

Asiasanat: varhaiskasvatus, kasvatuskumppanuus, huolen herääminen, varhainen puuttuminen, lastensuojelu

ABSTRACT

Strandén, Henna and Turpeinen, Carita.

When concern arise – a guide for employees of early childhood education. 61 p., 3 appendices. Language: Finnish. Autumn 2017. Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to produce a guide for the staff of the day care centre in Raisio. The aim set for the guide was a practical tool when bringing up concerns. The guide is supposed to help the employees to clarify their own concern, share a concern with parents and to recognize the situations, where further child welfare actions are needed. The need and the wished content for the guide came from the working life.

This thesis is development oriented and a qualitative research by nature. The study consists of theoretical frame, which focuses on the best interest of the child, the educational partnership, parent participation, the New Early Childhood Education Plan and the Child Welfare Act. The material was collected by theme interviews to find out kindergarten teacher's practises when bringing up concern, furthermore their knowledge on child welfare and how to make a child welfare notification.

As a result of the study, the interviews showed that a guide as a practical tool was needed. Kindergarten teachers were hoping that the guide would help them to clarify their own concerns. Furthermore, they wished the contact details on the child welfare and consultation when it is needed. Especially, they wished that the co-operation between child welfare and early childhood education would increase. The guide was completed in October 2017.

Keywords: early childhood education, educational partnership, taking up one's concern, early intervention, child welfare

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA.....	7
3 VARHAISKASVATUKSEN MÄÄRITELMÄ JA TAVOITTEET	9
3.1 Varhaiskasvatus ja päivähoito	9
3.2 Varhaiskasvatussuunnitelma	10
3.3 Kasvatuskumppanuus	12
3.4 Varhainen puuttuminen.....	13
3.5 Varhaiskasvatus Raisiossa	14
4 KUN HUOLI HERÄÄ VARHAISKASVATUKSESSA	16
4.1 Huolen määrittely	16
4.2 Huolen vyöhykkeistö	17
4.3 Huolen puheeksi ottaminen	18
4.4 Moniammatillinen yhteistyö.....	19
5 LASTENSUOJELUN MÄÄRITELMÄ JA TAVOITTEET.....	23
5.1 Lastensuojelun tehtävä ja tavoitteet	23
5.2 Lastensuojeluprosessi	26
5.3 Lastensuojeluilmoitus	28
5.4 Lastensuojelu varhaiskasvatuksessa	31
5.5 Lastensuojelu Raisiossa	33
6 TUTKIMUSTYÖN MENETELMÄ, TOTEUTUS JA TULOKSET	37
6.1 Aineistokeruumenetelmä	37
6.2 Haastattelujen toteutus	38
6.3 Aineiston analysointi	39
6.4 Haastattelujen tulokset	40
7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	45
7.1 Oppaan suunnittelu, toteutus ja sisältö.....	45
7.2 Oppaan esittäminen päiväkodille	47
7.3 Oppaan arviointi.....	48
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	50
8.1 Tuloksien tulkintaa	50

8.2 Eettisyys ja luotettavuus	52
9 POHDINTA.....	54
LÄHTEET	56
LIITE 1: Teemahaastattelurunko lastentarhanopettajille	59
LIITE 2: Kun huoli herää –opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille.....	60
LIITE 3: Oppaan arviointilomake	61

1 JOHDANTO

Monen lapsen kohdalla päivähoito on merkittävä osa lapsen arkea. Päivähoidon ammattilaisten tehtävänä on huolehtia lasten perushoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Tämä kokonaisuus on osa lapsen varhaiskasvatusta. Päivähoidon ammattilaisilla voi työssään tulla vastaan tilanteita, joissa huoli lapsesta herää. Näitä voi olla muutos lapsen olemuksessa, käyttäytymisessä ja kehityksessä. Mikäli päivähoiton ammattilainen havaitsee huolta aiheuttavia merkkejä, tulee hänen puuttua tilanteeseen. Puuttuminen ja huolen puheeksi ottaminen huoltajien kanssa saattaa kuitenkin olla tietyissä tilanteissa haastavaa ja pelottavaa.

Halusimme opinnäytetyöllämme tarttua tähän aiheeseen, sillä omien harjoittelu- ja työkokemuksiemme kautta olemme huomanneet, että lastensuojelu on aiheena edelleen melko vieras ja vaikeasti esille tuotava varhaiskasvatuksessa. Aihe on ajankohtainen ja merkityksellinen, sillä lasten levottomuus on lisääntynyt päiväkodeissa. Myös erityisen tuen tarve sekä lastensuojelun tarve ovat lisääntyneet Suomessa viime vuosien aikana (Määttä & Rantala 2016, 17).

Lastensuojelun ensisijainen tehtävä on lasten ja perheiden tukeminen ja auttaminen (L 417/2007). Monelle kuitenkin käsite lastensuojelu on luotaantyöntävä ja pelottava ja tuo mieleen lasten huostaanotot ja perheiden hajottamiset. Opinnäytetyössämme on ajatuksena konkretisoida käsite lastensuojelu varhaiskasvatuksen ammattilaisille sekä madaltaa kynnystä toimimiseen, kun huoli lapsesta herää.

Opinnäytetyömme on kehittämistyö, jossa on käytetty tutkimuksellista otetta. Kehittämistyön tavoitteena on tuottaa opas päiväkodille. Tutkimusmenetelmänä meillä on haastattelu. Haastattelimme erään Raisiossa sijaitsevan päiväkodin viittä lastentarhanopettajaa tarkoituksena saada selville, miten päiväkodissa toimitaan, kun huoli lapsesta herää. Tutkimustulosten pohjalta olemme suunnitelleet päiväkodille oppaan *Kun huoli herää*. Oppaan tavoitteena on auttaa päiväkodin henkilökuntaa jäsentämään oma huoli lapsen tilanteesta, rohkaista hei-

tä ottamaan huoli puheeksi lapsen huoltajan kanssa sekä konsultoimaan lastensuojelua huolen herätessä.

Käsitlemme opinnäytetyömme teoriaosuudessa varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun näkökulmia ja määrittelemme opinnäytetyömme kannalta keskeisiä käsitteitä. Näitä ovat kasvatuskumppanuus, varhainen puuttuminen, huolen puheeksi otto, moniammatillinen yhteistyö sekä lastensuojeluilmoitus. Opinnäytetyömme käsitteet ovat kaikki vahvasti sidoksissa huolen heräämiseen varhaiskasvatuksessa.

Teoriaosuuden jälkeen kerromme käyttämästämme tutkimusmenetelmästä sekä tutkimuksen toteutuksesta ja tuloksista. Tämän jälkeen esittelemme kehittämistyömme eli oppaan toteuttamisprosessin sekä oppaan arvioinnin. Lopuksi käymme läpi koko tutkimuksellisen kehittämistyön johtopäätöksiä, pohdimme eettisyyttä ja luotettavuutta sekä omaa ammatillista kasvuamme opinnäytetyöprosessin aikana.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Ajatus opinnäytetyön aiheesta muodostui keväällä 2017, kun olimme molemmat työharjoittelussa lastensuojelun avohuollossa. Molemmilla on lastentarhanopettajan kelpoisuus sosionomitutkinnon tavoitteena ja halusimme jollain tavalla yhdistää opinnäytetyössä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun. Työharjoittelun aikana saimme huomata, että varhaiskasvatuksesta otetaan erittäin vähän yhteyttä lastensuojeluun. Tämä on mielestämme erikoista, kun huomioi varhaiskasvatuksessa olevien lasten määrän. Vuonna 2016 Varsinais-Suomessa 72,1 % alle seitsemänvuotiaista lapsista oli päivähoidossa (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016. Tilastot. Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. Varhaiskasvatus).

Vuonna 2016 Raisiossa tehtiin 597 lastensuojeluilmoitusta, joista vain 8 tehtiin päivähoidosta. Lastensuojeluilmoitukset sekä muut alle kouluikäisiä lapsia koskevat yhteydenotot lastensuojeluun tulivat pääasiassa yksityisiltä henkilöiltä ja neuvoloista. (Hannele Elo-Kuru, henkilökohtainen tiedonanto 29.8.2017.) Raision omat tilastot tukevat harjoitteluajamme tuomaa käsitystä siitä, ettei varhaiskasvatuksessa välttämättä oteta kovin helposti yhteyttä lastensuojeluun. Kun otetaan huomioon se vielä, miten usein lapset ovat päivähoidossa, voisi ajatella, että esimerkiksi lapsen muuttunut käytös huomattaisiin nopeasti ja siihen reagoitaisiin myös nopeasti. Käytännössä lapsen käytökseen reagoidaan, mutta uskomme, että yhteydenotto ja konsultaatio lastensuojelun kanssa jäävät vähäiseksi siitä syystä, että aihe on arka ja usein varhaiskasvatuksen ammattilaisilla ei välttämättä ole kokemusta ja tietoa lastensuojelusta. Uskomme myös, että yhteydenotot lastensuojeluun jäävät vähäiseksi senkin takia, etteivät varhaiskasvatuksen ammattilaiset ole varmoja tilanteen huolen vakavuudesta, vaan epäilevät ehkä liioittelevansa eivätkä ota yhteyttä lastensuojeluun. Tästä syystä halusimme tuoda lastensuojelun lähemmäksi varhaiskasvatusta ja pyrkiä madaltamaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden kynnystä ottaa yhteyttä lastensuojeluun, kun huoli lapsesta herää. Halusimme myös tuoda sellaisia työvälineitä varhaiskasvatuksen ammattilaisten avuksi, joiden avulla he pystyvät helpommin jäsentämään oman huolensa ja joiden avulla he huomaavat, ettei huol-

ta herättävissä tilanteissa tarvitse jäädä yksin, vaan niissä voi ja kannattaa hakea apua riittävän ajoissa.

Tutustuimme ennen opinnäytetyömme tutkimuksellista osaa varhaiskasvatusta, lastensuojelua, huolen heräämistä, varhaista puuttumista sekä kasvatuskumppanuutta käsittelevään kirjallisuuteen ja aikaisempiin opinnäytetöihin. Tämän jälkeen lähdimme ideoimaan opinnäytetyömme tarkoitusta ja tavoitteita ja otimme yhteyttä erääseen päiväkotiin Raisiossa. Päädyimme valinnassamme Raisioon, koska omat kotikaupunkimme rajautuivat pois eettisistä syistä. Halusimme yksikön, jossa työskentelee useampi lastentarhanopettaja, jotta saisimme kattavamman kuvan ammattilaisten osaamisesta ja tiedoista liittyen lastensuojeluun. Toiveena oli myös, että kyseinen yksikkö sijaitsisi mahdollisimman lähellä kotikuntiamme, sillä halusimme ehdottomasti tehdä haastattelut kasvotusten.

Päiväkodin johtaja kiinnostui ideastamme ja kertoi, että oppaallemme olisi varmasti käyttöä päiväkodeissa. Johtaja informoi lastentarhanopettajia asiasta ja me huolehdimme tutkimusluvista. Yhdessä johtajan kanssa tulimme siihen tulokseen, että haastatellaan yksikön jokaisen ryhmän yhtä lastentarhanopettajaa.

Opinnäytetyömme tavoitteeksi muodostui yhteistyökumppanin löytymisen myötä oppaan kehittäminen työvälineeksi varhaiskasvatuksen ammatillisille tilanteissa, joissa huoli herää. Opas pohjautuu lastentarhanopettajien haastatteluissa esille tuotuihin toiveisiin ja tarpeisiin.

3 VARHAISKASVATUKSEN MÄÄRITELMÄ JA TAVOITTEET

Varhaiskasvatus käsitteenä on puhuttanut kasvatusalan asiantuntijoita kymmeniä vuosia. Ensimmäinen varhaiskasvatuksen apulaisprofessorin virka perustettiin Joensuun yliopistoon 1970-luvulla ja sen haltija, Mikko Ojala, määritteli varhaiskasvatuksen olevan kodin, päivähoidon ja esiopetuksen elämänpiiriin sijoitettavaa vuorovaikutustapahtumaa. (Mahkonen 2016, 14–16.) Varhaiskasvatuslain (L 36/1973) mukaan varhaiskasvatus on lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, jossa pedagogiikka on keskiössä. Varhaiskasvatusta järjestetään joko päiväkodeissa tai yksityisissä hoitopaikoissa, kuten perhepäivähoitossa tai perhepäiväkodeissa (Heinonen ym. 2016, 21).

3.1 Varhaiskasvatus ja päivähoito

Varhaiskasvatuksen ja päivähoidon eroista on keskusteltu vilkkaasti vuosien varrella. Vuonna 1999 sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä totesi, että päivähoito koostuu lapsen oikeuksista varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeudesta saada lapselleen hoitopaikka. Vuonna 2002 varhaiskasvatus määriteltiin valtioneuvoston valtakunnallisessa varhaiskasvatuslinjauksessa toiminnaksi, joka koostui sekä vanhempien antamasta kasvatuksesta, että päivähoidosta. (Heinonen ym. 2016, 21.) Linjauksessa varhaiskasvatuslainsäädännön kehittämisestä, joka julkaistiin vuonna 2009, puhuttiin vielä laista lasten päivähoidosta. Lakiuudistuksessa varhaiskasvatus-käsitteen tulisi kuitenkin sisältyä lakitekstiin. (Mahkonen 2016, 41.) Vuonna 2015 voimaan astuneessa uudessa varhaiskasvatuslaissa varhaiskasvatus ja päivähoito tarkoittavat samaa asiaa (Heinonen ym. 2016, 21).

Varhaiskasvatuslain (L 36/1973) mukaan päivähoitoa voivat saada lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä sekä lapset, joiden erityiset olosuhteet sitä vaativat ja joiden hoitoa ei ole järjestetty muulla tavalla. Lain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia sekä tunnistaa lap-

sen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksen mukaista tukea. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on toimia yhdessä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Kunnan on huolehdittava lasten päivähoidon järjestämisestä. Kunta voi järjestää toiminnan itse, yhdessä muiden kuntien kanssa, hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai yksityiseltä. Kunnan on huolehdittava, että päivähoitoa on saatavilla lapsen äidinkielenä olevalla suomen-, ruotsin- tai saamenkielellä. (L 36/1973.) Yleisin varhaiskasvatuksen toteuttamismuodoista on päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lapsen oikeutta hyvään ja turvalliseen elämään. Jokaisella lapsella on oikeus tulla nähdyksi ja kuuluksi. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet.)

3.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Opetushallitus laatii ja päättää valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet hyväksyttiin 18.10.2016 ja uudet varhaiskasvatussuunnitelmat otettiin käyttöön 1.8.2017. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet.) Varhaiskasvatuksen suunnitelmien perusteiden tarkoituksena on, että koko maassa toteutettaisiin laissa säädettyä yhdenvertaista varhaiskasvatusta (L 36/1973). Varhaiskasvatustilaki velvoittaa kuntia tai muita palveluntuottajia laatimaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka laaditaan valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. (Mahkonen 2016, 50–51.) Paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa on huomioitava pedagogiset painotukset ja niissä on otettava huomioon yhteistyö varhaiskasvatuksen, opetuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon välillä (L 36/1973). Varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja järjestettäessä lapsen etu on huomioitava. Jokaisella lapsella on oikeus subjektiiviseen varhaiskasvatukseen, mikä tarkoittaa 20 tuntia viikossa. Subjektiivisen varhaiskasvatuksen lisäksi lapsella voi olla oikeus osa-aikaiseen, koko-

päiväiseen tai ympärivuorokautiseen varhaiskasvatukseen riippuen vanhempien/hoitajien tilanteesta. (Heinonen ym. 2016, 33, 38.)

Päivähoidossa jokaiselle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä lapsen vanhempien tai hoitajien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmat ovat tärkeä työväline. Koko toiminta pohjautuu ryhmä- ja lapsikohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin. Varhaiskasvatussuunnitelmat antavat tietoa lapsen kehityksestä, tuen tarpeesta, taidoista sekä vanhempien ajatuksista ja toiveista. (Kuokkanen 2013, 37.) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohdina pitää olla lapsen tarpeet ja etu ja niissä tulee huomioida lapsen mielipiteet ja toiveet (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet). Varhaiskasvatustilain (L 36/1973) mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta vastaa päiväkodeissa henkilö, jolla on lastentarhanopettajakelpoisuus. Suunnitelmaan kirjataan järjestelmällisesti ja jatkuvasti lapsen toimintaan ja kehitykseen liittyviä asioita. Varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja päivittäminen vaativat tiivistä yhteistyötä päivähoiton ja kodin sekä mahdollisesti muiden lapsen opetukseen ja tukemiseen osallistuvien tahojen välillä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa on arvioitava ja tarkistettava vähintään kerran vuodessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan lapsilähtöistä toimintaa, joka tukee lapsen aktiivisuutta ja halua oppia uutta. Varhaiskasvatuksessa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Toimintakulttuuriin kuuluu ammattilaisten keskinäinen sekä hoitajien kanssa tehtävä yhteistyö. Turvallisessa yhteisössä ristiriitoihin tulee puuttua ja niiden ratkomiseen löydetään keinoja. Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin jatkuvaa arviointia ja kehittämistä. Ammattilaisilla pitää olla yhtenäinen näkemys siitä, miten lapsen kasvua, hyvinvointia ja oppimista edistetään parhaalla tavalla. Yhteistyötä tehdään sekä hoitajien kanssa että tarvittaessa monialaisesti. Vastuu yhteistyön toteutumisesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet.)

3.3 Kasvatuskumppanuus

Vaikka varhaiskasvatus on lapsen oikeus ja lapsen edun huomioimista, on varhaiskasvatus myös perheen kasvatustyötä tukevaa toimintaa (Heinonen ym. 2016, 213). Varhaiskasvatuksessa vanhempien tai huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on erittäin tärkeä merkitys. Tavoitteena on, että yhteistyöllä edistetään lapsen oikeuksia turvalliseen ja terveelliseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja vaatii varhaiskasvatuksen ammattilaisilta aktiivista ja aloitteellista työtä. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet.)

Päivähoidon ja huoltajien välinen yhteistyö linjattiin ensimmäisen kerran kasvatuskumppanuudeksi vuonna 2002, kun *Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista* laadittiin (Kekkonen 2012, 22). Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatuslaki korostavat huoltajien osallisuutta sekä kodin ja päivähoidon välistä yhteistyötä. Nämä ovat tärkeitä laatuksiteereitä varhaiskasvatuksessa. Osallisuutta voidaan lisätä kuulemalla ja kuuntelemalla huoltajia, sekä parantamalla heidän vaikutusmahdollisuuksiaan tarjoamalla heille mahdollisuus osallistua päivähoidon arkeen ja ottamalla kantaa varhaiskasvatuksen järjestämiseen. Huoltajien osallisuudella on merkittävä rooli lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa ja osallisuudella voidaan myös parantaa varhaiskasvatuksen ja kodin välistä yhteistyötä. (Heinonen ym. 2016, 229–230.)

Varhaiskasvatuksen ja huoltajien välistä yhteistyötä voidaan toteuttaa eri muodoissa. Päivittäiset kohtaamiset päivähoidon tiloissa, vanhempainillat, vasu-keskustelut sekä tieto- ja viestintäteknologia mahdollistavat yhteistyön huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä. (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet.)

Kasvatuskumppanuus on varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja huoltajien välistä avointa vuorovaikutusta, joka perustuu luottamukseen. Hyvälle pohjalle rakennettu kasvatuskumppanuus toimii myös silloin, kun edessä on haastavia tilanteita. Laadukas varhaiskasvatus vaatii, että ammattilaisten ja huoltajien vä-

lillä tehdään tiiviisti yhteistyötä. (Heinonen ym. 2016, 225–226.) Kasvatuskumppanuudessa huoltajilla on ensisijainen kasvatustuu ja varhaiskasvatuksen ammattilaisilla osaaminen ja tieto. Roolit ovat tasavertaiset, vaikkakin erilaiset. Kasvatuskumppanuus edellyttää ymmärrystä, hyväksyntää, kunnioitusta, arvostusta sekä avoimuutta. (Kekkonen 2012, 59–60.) Hyvälle luottamus pohjalle rakennettu kasvatuskumppanuus helpottaa yhteistyötä myös silloin, kun huoli lapsesta herää (Opetushallitus. Varhaiskasvatuksen perusteet 2016, 33).

3.4 Varhainen puuttuminen

Toimivan yhteistyön on todettu olevan lapsen hyvinvointia suojaava tekijä. On kuitenkin tilanteita, joissa kodin ja päivähoiton välinen yhteistyö voi joutua koetukselle. Tällaisia tilanteita ovat ne, joissa lapsi tarvitsee tavallista enemmän tukea osakseen ja päivähoiton ammattilaisten näkemyksen mukaan ongelmat ovat lähtöisin lapsen kotioloista. Näissä tilanteissa myös lapsen vanhemmat nähdään tuen ja avun tarvitsijoina. Vanhemmat voivat tuntea syyllistämistä ja halukkuus yhteistyöhön saattaa hiipua. (Ahonen 2017, 243–244.)

Kun varhaiskasvatuksen ammattilaisilla herää huoli lapsen hyvinvoinnista, pitäisi huoltajaan olla yhteydessä heti. Lapsen tuen tavoitteet saavutetaan parhaiten, jos yhteistyöhön osallistuvat molemmat osapuolet. Varhaista puuttumista pidetään lapsen ja perheen etuna. Varhaiskasvatuksen yksi rooli on toimia ennaltaehkäisevänä instituutiona ja tunnistaa lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyvät tuen tarpeet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Heinonen ym. 2016, 180.) Lapsen tuen tarpeen arviointi perustuu päivähoiton ammattilaisten ja vanhempien yhteisiin havainnoiteihin (Määttä & Rantala 2010, 130). Käsitykset havainnoineista eivät saa perustua ainoastaan aikuisten ymmärrykselle, vaan huomio pitäisi kiinnittää myös lapsen omiin kokemuksiin. Havainnointit on syytä kirjata ja dokumentoida, sillä dokumentointi edesauttaa huolten puheeksi ottamista. (Heinonen ym. 2016, 186–187.)

Varhaisessa puuttumisessa varhaiskasvatuksen ammattilaiset ryhtyvät aktiivisesti selvittämään lapsen tilannetta. Tilanteen tunnistamiseen ja selvittämiseen

kuuluu pohtiminen yksin, tiimin kanssa keskusteleminen sekä vanhempien kanssa huolen puheeksi ottaminen. Tarvittaessa varhaiskasvatuksesta voidaan ottaa yhteyttä lastensuojelun sosiaalityöntekijään tai sosiaalipäivystykseen, jotta saadaan konsultaatioapua. Varhaista puuttumista voi haitata ammattilaisen pelko vääristä tulkinnoista sekä tietojen ja taitojen puuttuminen. (Inkilä 2015, 21.)

3.5 Varhaiskasvatus Raisiossa

Raision kaupungissa jokaisella 0-6 vuotiaalla lapsella on oikeus saada 20 tuntia varhaiskasvatusta viikossa. Lapsella voi myös tarpeen mukaan olla oikeus laajempaan varhaiskasvatukseen. Kokopäiväiseen hoitoon ovat oikeutettuja ne lapset, joiden vanhemmat tai huoltajat työskentelevät kokopäiväisesti tai opiskelevat päätoimisesti. Raisiossa on 15 päiväkotia, joista kaksi on yksityistä. Päiväkotien lisäksi varhaiskasvatusta järjestetään 30:ssa perhepäivähoidossa sekä neljässä ryhmäperhepäivähoidossa. Raisiossa on yksi päiväkotikoti, jossa järjestetään vuorohoitoa. (Raision kaupunki. Varhaiskasvatus.)

Raisiossa on neljä erityislastentarhanopettajaa, jotka työskentelevät lapsiryhmissä ja auttavat tarvittaessa myös henkilökuntaa. Lisäksi alueella toimii kymmenen päivähoitovastaavaa, jotka sijoitetaan toimintakauden alussa niihin ryhmiin, joissa heitä eniten tarvitaan. Lapsen tuen tarpeet suunnitellaan ja toteutetaan lapsen omassa yksikössä. Yksilöllisemmän tuen tarpeessa oleville lapsille on olemassa kaksi integroitua ryhmää, joihin valitaan asiantuntijalausuntojen perusteella. Integroidussa ryhmässä työskentelee erityislastentarhanopettaja, lastentarhanopettaja, lastenhoitaja sekä ryhmävastaava. (Raision kaupunki. Varhaiskasvatus. Varhaiserityispalvelut.)

Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on yksiköiden yhteinen paikallinen suunnitelma ja se kattaa sekä päiväkodissa, perhepäivähoidossa että avoimena toimintana annettavan varhaiskasvatuksen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi kaupungin päiväkotiyksiköissä laaditaan ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnitelmassa konkretisoidaan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ryhmän tarpeita vastaavaksi. Ryhmän varhaiskas-

vatussuunnitelmissa tulee huomioida lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjattut tavoitteet ja tuen tarpeet. (Raision kaupunki. Varhaiskasvatuksen pedagogiset asiakirjat. Raision varhaiskasvatussuunnitelma 2017.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kulkee nimellä lapsen vasu. Lapsen vasu on Raisiossa uudistettu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiseksi. Lapsen vasussa on kansilehtenä lapsen haastattelu, jonka avulla saadaan esille lapsen omat näkemykset vahvuuksistaan, oppimisen tarpeista sekä kiinnostuksen kohteista. Kansilehti tehdään kotona ja sitä voidaan täydentää varhaiskasvatuksessa. Lapsen vasuun kirjataan hyvinvointia, kehitystä ja oppimista tukevat tavoitteet. Nämä tavoitteet määrittävät ryhmän pedagogisen toiminnan. Kehitykseen ja oppimiseen tukea saavan lapsen vasuun kirjataan oppimisympäristöön liittyvät ratkaisut, moniammatillinen yhteistyö sekä lapsen ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Lapsen vasussa on Lapset puheeksi osio, jonka vanhemmat tai huoltajat täyttävät. Tässä osiossa perheellä on mahdollisuus tuoda esille perhettä koskevat huolenaiheet, toiveet yhteistyöstä, tärkeät asiat lapsen kasvatusta koskien sekä näkemyksensä omasta vanhemmuudestaan ja tukiverkostostaan. Lapsen vasu laaditaan viimeistään kolmen kuukauden päästä lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta. Vasu arvioidaan keväällä ja huoltajan kanssa käydään toimintakauden aikana vähintään yksi lapsen vasukeskustelu. (Raision kaupunki. Varhaiskasvatuksen pedagogiset asiakirjat. Raision varhaiskasvatussuunnitelma 2017.)

Raisiossa on määritelty viisi arvoa, joita on pohdittu yhdessä henkilöstön ja huoltajien kanssa. Nämä ovat lapsen ja lapsuuden kunnioittaminen, turvallinen kasvuympäristö, luottamuksellinen kasvatusyhteisö, kestävä elämäntapa sekä tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus. Luottamuksellinen kasvatusyhteisö tarkoittaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstö ja huoltajat sopivat yhteisestä sitoutumisesta tukeakseen lapsen kasvua ja kehitystä. Huoltajien mielipiteitä kuunnellaan ja heidän asiantuntemustaan omasta lapsestaan arvostetaan. Mikäli lapsella esiintyy tuen tarvetta, otetaan huoltajiin mahdollisimman pian yhteyttä. (Raision kaupunki. Varhaiskasvatuksen pedagogiset asiakirjat. Raision varhaiskasvatussuunnitelma 2017.)

4 KUN HUOLI HERÄÄ VARHAISKASVATUKSESSA

Kun huoli lapsesta päivähoidossa herää, on tärkeää, että varhaiskasvatuksen ammattilainen ottaa huolen puheeksi lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa avoimesti, kunnioittavasti ja mahdollisimman varhain. Huolen puheeksi ottamisvastuu on sillä, jolla huoli herää ja huolen puheeksi oton lähtökohtana on varhaiskasvatuksen ammattilaisen oma huoli. Joskus tilanne voi selvitä jo perhettä kuuntelemalla. Toisinaan päivähoidon ammattilaisilta puuttuu rohkeus tai osaaminen ottaa huolta puheeksi. (Heinonen ym. 2016, 188–189.) On myös tilanteita, joissa pohditaan, onko kyseessä pieni ongelma tai suuri huoli ja mikä olisi paras tapa toimia (Mahkonen 2016, 196). Näihin tilanteisiin on Stakes, nykyinen Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, kehittänyt oppaan huolen puheeksi ottamiseen. Oppaan tarkoituksena on madaltaa työntekijöiden kynnystä varhaiseen puuttumiseen. (Eriksson & Arnkil 2012, 7.)

4.1 Huolen määrittely

Huoli on subjektiivinen tunne, joka herää työntekijälle asiakassuhteessa. Subjektiivinen tunne perustuu työntekijän tietoihin, taitoihin ja kokemukseen. Työntekijöiden erilaiset taustat voivat siten vaikuttaa huolen asteen määrittelyyn. Huolen lähtökohtana on lapsen tai perheen jokin pulma. Huoli kohdistuu kahden asiaan samaan aikaan: lapsen selviämiseen ja omiin auttamismahdollisuuksiin. (Eriksson & Arnkil 2012, 21.)

Varhaiskasvatuksessa huolta voivat herättää esimerkiksi lapsen väsymys, levottomuus, keskittymisvaikeudet, toisten jatkuva häiritseminen, väkivaltainen käyttäytyminen, lapsen puheet ja puutteellinen hygienia. Huolta voi herättää myös ”rajaton vanhemmuus”, joka voi esiintyä varhaiskasvatuksessa niin, että lapsi sylkee, puree ja lyö vanhempiaan päiväkodin tulo- ja hakutilanteissa ja vanhemmat antavat lapsen määrätä eivätkä aseta hänelle rajoja. (Eriksson & Arnkil 2012, 23.) Huolen herätessä on tärkeää, että päivähoidon ammattilainen jäsentää itselleen ne asiat, joista on lapsen tilanteessa huolissaan.

4.2 Huolen vyöhykkeistö

Tilanteisiin, joissa työntekijällä herää huoli lapsesta, liittyy usein myös huoli siitä, miten itse pärjää työntekijänä, riittääkö oma osaaminen ja tarvitaanko lisää tukea. Näihin tilanteisiin on kehitetty Huolen vyöhykkeistö, jonka tarkoituksena on auttaa työntekijää määrittelemään oman huolensa astetta ja omia auttamismahdollisuuksiaan. Huolen vyöhykkeistö auttaa myös moniammatillisessa yhteistyössä. Sen avulla on mahdollista löytää yhteistyötä tukeva kieli eri ammattiryhmien välillä. (Eriksson & Arnkil 2012, 25.)

TAULUKKO 1. Työntekijän kokeman lasta koskevan huolen vyöhykkeistö (Eriksson & Arnkil 2012)

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI		HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Ei lainkaan huolta.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti; lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa. Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti.	Huoli erittäin suuri; lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa.

Taulukossa 1. on kuvattuna Huolen vyöhykkeistön neljä vyöhykettä: huoleton tilanne, pieni huoli, harmaa vyöhyke ja suuri huoli. Huolettomassa tilanteessa työntekijä on sitä mieltä, että lapsella on kaikki hyvin. Lapsi kasvaa ja kehittyy ja hänellä on hyvät kasvuolosuhteet. Pienen huolen vyöhykkeellä huolet koetaan helpoksi ottaa puheeksi, koska työntekijä kokee, että pystyy itse tarjoamaan tarvittavan tuen. Pienen huolen vyöhykkeellä varhaisen puuttumisen mahdollisuus on hyvä. Harmaalla vyöhykkeellä huoli on tuntuva ja on voinut olla läsnä jo pidempään. Työntekijä kokee kaipaavansa tukea, mutta on samalla epävarma

ja epäilee liioittelevansa. Työntekijä saattaa kaivata lisää voimavaroja ja joutuu miettimään omia velvollisuuksiaan. Työntekijää sitoo vaitiolovelvollisuus, mutta myös velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Suuren huolen alueella työntekijä arvioi, että lapsi on vaarassa eikä tilanteessa voi enää epäröidä. Työntekijän huoli lapsesta on suuri, eikä omat keinot auttamiseen ole enää riittävät. Suuren huolen alueella on usein helpompi ryhtyä toimiin kuin harmaa huolen alueella. (Eriksson & Arnkil 2012, 13–14, 26.)

4.3 Huolen puheeksi ottaminen

Huolen heräämisen taustalla on työntekijän intuitiivinen kuva sekä lapsen tilanteesta että omista ja lähiverkoston voimavaroista. Intuitiivinen kuva rakentuu kolmesta elementistä: kognitiivisesta, emotionaalisesta ja moraalisesta. Kognitiivinen elementti sisältää ajatukset, mielikuvat ja havainnot, joita lapsen tilanne synnyttää. Näihin vaikuttavat työntekijän koulutus, työkokemus ja elämäkokemus. Emotionaalinen elementti puolestaan sisältää ne tunteet, joita lapsen tilanne työntekijässä herättää. Moraalinen elementti sisältää työntekijän arvion siitä, mikä on oikein ja mikä väärin, mutta myös sen, mikä häntä tietyssä tilanteessa velvoittaa. (Eriksson & Arnkil 2012, 21–22.)

Huolen puheeksi ottaminen vanhempien kanssa ei ole helppoa, mutta on äärimmäisen tärkeää, että vanhemmuuden vahvistamiseen ja ongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja ehkäisyyn etsitään keinoja. Puheeksi ottaminen vaatii päivähoiton ammattilaisilta rohkeutta ja sensitiivisyyttä, erityisesti jos taustalla on mielenterveys- ja päihdeongelmia, rikollisuutta tai taloudellisia vaikeuksia. (Heinonen 2016, 189.) Ennen huolen puheeksi ottoa työntekijän kannattaa ennakoida puheeksi oton seurauksia. Työntekijä miettii, mitä tilanteessa kannattaisi tehdä, miten voisi olla avuksi ja mitä puheeksi otosta seuraa. Ennakoimalla työntekijä pystyy kohdentamaan huomionsa keskeisiin asioihin. Ennen huolen puheeksi ottoa työntekijän on hyvä kirjata havainnot, joita hän on tehnyt lapsesta/lapsen tilanteesta. Huoltajan on helpompi ymmärtää, mistä ollaan huolissaan, jos hänelle kerrotaan konkreettisista havainnoista. Huolen konkretisointi auttaa myös tukimuotojen pohdinnassa. (Eriksson & Arnkil 2012, 23, 28.)

Huolen puheeksi ottaminen vaatii varhaiskasvatuksen ammattilaiselta kunnioitettavaa, avointa lähestymistä. Lähtökohtana ei saa olla ongelman määrittely, vaan se, että työntekijällä on noussut huoli lapsesta ja lapsen tilanteesta konkreettisiin havaintoihin perustuen. Puhutaan siis omasta huolesta ongelmien sijaan. Puheeksi ottamisen tavoitteena on saada muutos lapsen tilanteeseen. Tavoitteeseen päästään vain, jos työntekijä ja huoltajat tekevät yhteistyötä. Yhteistyön yhtenä edellytyksenä on kunnioittava, tasavertainen kohtaaminen. Yhdessä toimimisen kannalta on tärkeää, että varhaiskasvatuksen ammattilainen tunnistaa lapsen ja perheen voimavarat ja tuo myönteiset asiat esiin. Työntekijä pohtii myös huoltajien kanssa, mitä hän ja huoltajat yhdessä ja erikseen voisivat tehdä lapsen tilanteen parantamiseksi. Myönteiset asiat motivoivat sekä perhettä että työntekijää löytämään parhaan tuen lapsen tilanteeseen. (Eriksson & Arnkil 2012, 21, 29–30.)

4.4 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillisuus tarkoittaa käytännössä eri ammattiryhmien taitojen ja tietojen yhteensovittamista. Moniammatillinen yhteistyö on käsite, jolla kuvataan tapaa työskennellä. Käsitteeseen liittyvät keskeisesti luottamus, yhteiset tavoitteet ja yhteinen toiminta. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että jokaiselle työryhmän jäsenelle jaetaan vastuuta ja tehtäviä ja jokainen osallistuu päätöksentekoon. Moniammatillinen yhteistyö tarkoittaa sitä, että eri koulutuksen omaavat, eri ammattiryhmiä edustavat ja monenlaisista työyhteisöistä tulevat työntekijät pystyvät tekemään yhteistyötä asiakkaan edun toteutumiseksi. Moniammatillisessa yhteistyössä käsitellään yhteistä ongelmaa ja jaetaan omaa ammatillista tietämystä ja osaamista toisten työryhmän jäsenten kanssa. Yhteistyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista, keskiössä on asiakas ja hänen tarpeensa. Työryhmän jäsenet eivät kilpaile osaamisellaan, vaan asiat on nähtävä asiakkaan näkökulmasta. (Pärnä 2012, 48–50.)

Kun lapsen kaltoinkohtelu havaitaan, tulee siihen puuttua varhaisessa vaiheessa ja mahdollisimman tehokkaasti. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla ei aina ole riittävää osaamista lapsen ja perheen tukemiseen. Tällöin moniammatillinen

yhteistyö on välttämätöntä. Moniammatillisen yhteistyön avulla asiantuntemus voidaan yhdistää lapsen ja perheen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Moniammatillisen yhteistyön toteutustapa voi vaihdella työskentelyn eri vaiheissa. Välillä on tarpeen jokin asiantuntemus ja apu, välillä taas toisenlaiset palvelut ja tukitoimet ovat tarpeen. (Inkilä 2015, 25–26.)

Jokaisella työntekijällä on oma merkitys omassa työtehtävässään ja vastuu osana moniammatillisen yhteistyön kokonaisuutta. Yksittäisen työntekijän tieto ja toiminta eivät aina ole riittäviä ja välillä tarvitaan laajempaa tietämystä ja yhteistyötä asioissa. Moniammatillisen yhteistyön merkitys on siinä, että toisten työntekijöiden ammattitaito, tieto ja osaaminen tulee hyödyntää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Moniammatillisen yhteistyön avulla voidaan tilanteita ja asioita hoitaa kokonaisvaltaisesti. Jotta voidaan työskennellä mahdollisimman koordinoitusti sekä välttää työskentelyä päällekkäin, tulisi järjestää yhteistyöpalavereja eri toimijoiden kesken sekä yhteisiä tapaamisia perheen kanssa. Moniammatillisen yhteistyön hyvän toteutumisen haasteita ovat kiire, työntekijöiden vaihtuvuus sekä työntekijöiden vaikea tavoitettavuus. (Inkilä 2015, 25–26.)

Moniammatillisen yhteistyön perustana tulisi olla ajatus siitä, että toimitaan yhteisellä asialla yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Yhteistyö avaa uusia tapoja toimia ja yhdistää monenlaisen osaamisen, jotta tavoitteet toteutuisivat. Jotta lasten ja perheiden kanssa työskennellessä päästään mahdollisimman hyvään lopputulokseen, tulee heidät ottaa osallisiksi työskentelyyn ja heidän mielipiteensä tulee huomioida heitä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa. Pyrkimyksenä on löytää arkea helpottavia toimintatapoja sekä tarvittaessa erilaisia tuen muotoja, tavoitteena asiakkaiden kokonaisvaltainen hyvinvointi. Yhteistyö muodostuu aina tapauskohtaisesti, sillä lapsen ja perheen tuen tarpeet liittyvät hyvin erilaisiin taustoihin ja tilanteisiin. (Heinonen ym. 2016, 185.)

Varhaiskasvatus itsessään on jo moniammatillinen työyhteisö. Siellä yhdistyy henkilökunnan erilainen osaaminen, koulutustausta sekä erilaiset vahvuudet, joita hyödynnetään yhteistyönä. Jos varhaiskasvatuksen oma tuki ei ole riittävä perheen auttamiseksi, tarvitaan yhteistyötä muiden lapsi- ja perhepalveluiden kanssa. Yhteistyö on tärkeää rakentaa perheen lähtökohdista. Joskus tilanne

perheessä voi olla siinä pisteessä, että lastensuojelun apua täytyy saada mahdollisimman pian. (Heinonen ym. 2016, 185.)

Lastensuojelun kanssa tehtävässä yhteistyössä lastensuojelun asiakkaana on lapsi, jolloin lastensuojelu myös varmistaa lapsen edun toteutumisen kaikissa asioissa (Heinonen ym. 2016, 186). Lastensuojelulaissa (L 417/2007) on määritelty asioita, jotka koskevat myös yhteistyökumppaneiden vastuita. Esimerkiksi kunnan on huolehdittava, että lasten asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä terveydenhuoltoon ja oikeudellisiin päätöksiin liittyvät asiantuntijalausunnat. Tätä asiantuntijaryhmää voidaan käyttää apuna päätöksenteossa lastensuojelua toteutettaessa. Rädyn (2015, 119) mukaan sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista, voi saada esimerkiksi tietoja perheneuvolasta tai terveydenhuollon kautta.

Moniammatillisen yhteistyön hyvän toteutumisen yhtenä isona haasteena on tiedonvaihdon haasteet. Yleensä viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, mutta lastensuojelussa asiakirjat ovat pääasiassa salassa pidettäviä. Salassa pidettäviä asiakirjoja ovat erityisesti arkaluonteiset tiedot, jotka sisältävät tietoja esimerkiksi lapsen tai perheen saamista palveluista, tukitoimista tai etuuksista. Salassapito tarkoittaa vaitiolovelvollisuutta sekä asiakirjojen säilyttämisen velvoitteita. Joskus olisi kuitenkin lapsenkin edun mukaista, että eri palveluiden asiantuntijat olisivat tietoisia, millaisia tuen tai avun tarpeita lapsella ja perheellä eri asiantuntijat ovat havainneet. Mikäli tietojen luovuttamiseen on saatu vanhemman suostumus, on tiedonvaihto lapsen asioista sallittua. Lastensuojelulla on perustelluista syistä aina mahdollista saada lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja käyttöönsä, vaikka vanhempien suostumus puuttuisikin. Varhaiskasvatuksessa törmätään usein tilanteisiin, joissa heille ei välity kaikki tieto lapsen saamista palveluista ja tukitoimista. Varhaiskasvatuksen sekä muiden yhteistyökumppaneiden tulee luovuttaa tietoja lastensuojeluun sen niitä pyytäessä. (Heinonen ym. 2016, 200.)

Varhaiskasvatuksessa myös varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on yhteistyötä henkilöstön, lapsen vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. Siihen

voivat osallistua myös muut lapsen kehitystä ja oppimista tukevat viranomaiset, asiantuntijat ja tarvittavat tahot. (Mahkonen 2016, 151.)

Varhaiskasvatuslaissa säädetään, että kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessä toimittava yhteistyössä opetuksesta, lastensuojelusta ja muusta sosiaalihuollosta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta, liikunnasta ja kulttuurista vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Tämä luo selkeän yhteistyörakenteen, jotka voivat myös toimia moniammatillisesti keskenään ja yhdistää omaa asiantuntemustaan lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. (Mahkonen 2016, 159–160.)

5 LASTENSUOJELUN MÄÄRITELMÄ JA TAVOITTEET

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lapsi ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (L 417/2007.)

Lastensuojelu on osa lapsen julkista huolenpitoa. Se voidaan määritellä viimekätiseksi lapsen huolenpidon julkisoikeudelliseksi turvaverkoksi, jonka kohteena ovat erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ja perheet. (Hakalehto 2016, 23.) Lastensuojelussa lapsi on asiakas ja lastensuojelun tehtävänä on varmistaa, että lapsen etu toteutuu kaikissa tilanteissa. Lastensuojelun kanssa tehtävä yhteistyö toimii lapsen edun mukaisesti. (Heinonen ym. 2016, 186.)

5.1 Lastensuojelun tehtävä ja tavoitteet

Lastensuojelusta säädetään lastensuojelulaisissa, jota on ensisijaisen tärkeää noudattaa. Sosiaali- ja terveysministeriö on taho, joka vastaa lastensuojelun lainsäädännön valmistelusta ja yleisestä ohjeistuksesta. Lastensuojelulaki pohjautuu useampaan Suomea sitovaan sopimukseen. Lapsen oikeudet on säädetty Suomen perustuslaissa. Suomea sitovat Euroopan ihmisoikeussopimus sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Niissä nostetaan esiin velvoitus asettamaan lapsen etu ensisijalle kaikessa viranomaistoiminnassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalipalvelut. Lastensuojelu.)

Lastensuojelupalvelujen järjestämisestä vastaavat kunnat. Kunnat voivat itse tuottaa palveluita tai ostaa palvelut muualta. Mikäli kunta ostaa palvelut muualta, on sen valvottava palveluiden tuottajien toimintaa sekä laatua. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi on kunnan laadittava oma suunnitelma, jota kyseinen kunta noudattaa. Suunnitelma pohjautuu lastensuojelun laatusuositukseen, jonka Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto ovat julkaisseet. Laatusuositus on suunnattu

ensisijaisesti kunnille lastensuojelupalvelujen arvioinnin, toteuttamisen, kehittämisen ja johtamisen tueksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalipalvelut. Lastensuojelu.)

Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvästä ja tasapainoisesta kasvatuksesta. Jos kuitenkin vanhemman voimavarat eivät riitä toteuttamaan tätä, viranomaisilla on velvollisuus varmistaa lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen turvaaminen. Lastensuojelun tehtävänä on antaa sekä tukea että kontrollia. Ensisijaisena lähtökohtana on yhdistää vanhempien ja viranomaisten voimavarat. Joskus asioihin on kuitenkin, lapsen edun turvaamiseksi, puututtava myös vastoin asianomaisen tahtoa. Kaikessa toiminnassa tulee huomioida mitä raameja laki antaa. (Törrönen ym. 2016, 243–244.)

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki sekä puuttuminen ovat ensisijaisen tärkeitä. Kun tukitoimia pystytään hyödyntämään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, pystytään ehkäisemään ongelmien syntymistä tai pahenemista, eivätkä tilanteet ehkä pääse kasvamaan liian suuriksi. Tällöin pystytään mahdollisesti ehkäisemään varsinainen lastensuojelun tarve. Päivähoidolla, neuvolalla, ja koululla on tärkeä rooli ehkäisevän työn toteutumisen kannalta. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalipalvelut. Lastensuojelu.) Uuden sosiaalihuoltolain myötä asiakkaiden asema on enemmän yhdenvertaistunut, kun tukitoimiin ei enää välttämättä tarvita lastensuojelun asiakkuutta. Myös lastensuojelun asiakasmäärät ovat pienentyneet niiden siirryttyä sosiaalihuoltoon. Toisaalta taas lastensuojelun tarve on viime vuosien aikana lisääntynyt, eivätkä lasten, nuorten ja perheiden tarpeet ja tarvitsema apu ole kohdanneet pelkkien peruspalveluiden tarjonnan kanssa. (Törrönen ym. 2016, 247, 254).

Lastensuojelun tavoitteena on turvata lasten hyvinvointi ja toimia niin sanotusti puutteellisten lähtökohtien tasoittajana lapsen elämässä. Lastensuojelun yhtenä perustana on myös Lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on periaatteina syrjimättömyys, lapsen hyvän elämän tukeminen ja turvaaminen, oli kasvuympäristö mikä tahansa. Lapsen oikeuksien sopimuksessa

painotetaan myös lapsen osallistumisen oikeutta sekä lapsen edun ajattelemista. Lapsen etua on hankalaa yleisellä tasolla määritellä, se harkitaan ja toteutetaan tapauskohtaisesti ja yksilöllisesti. Lasten edun turvaamisen lisäksi lastensuojelun tulee tukea lapsen elämässä olevia aikuisia lapsen huolenpidon ja kasvatuksen tehtävässä. Lastensuojelun tulee ehkäistä ja puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa havaittuihin ongelmiin. Jo edellä mainittujen asioiden lisäksi lastensuojelun tavoitteena on turvata läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mikäli tämä vain mahdollista. Turvallisen kasvuympäristön lisäksi lastensuojelun tulee kiinnittää huomiota ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen, lapsen mahdollisuuteen saada hellyyttä ja ymmärtämistä, lapsen itenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen sekä koulutukseen. (Törrönen ym. 2016, 249–250.)

Lastensuojelun kokonaisvaltaisena tehtävänä on varmistaa asioiden ratkaiseminen niin, että lapsen etu toteutuu. Kaikessa lastensuojelun toiminnassa on mukana arviointi siitä, mikä on lapsen etu. Yleisesti ottaen ilman lapsen osallisuutta, ei voida arvioida lapsen edun toteutumista. (Törrönen ym. 2016, 252.)

Lastensuojelu tukee vanhemmuutta monipuolisin palveluin ja sen lisäksi se pyrkii motivoimaan perheitä yhteistyöhön tavoitteena tekemään lastensuojelun osittain tai kokonaan tarpeettomaksi. Riittävän varhaisessa vaiheessa perhettä tukeessa, vähennetään korjaavien tukien tarvetta, lasten kokemaa turvattomuutta ja yksinäisyyttä, lasten eriarvoistumista ja sosiaalisten verkostojen puutteellisuutta sekä lapsiperheköyhyyttä. Lastensuojelun tehtävänä on arvioida aina tapauskohtaisesti vanhemmuuden tukemisen ja toteutumisen muotoja. (Törrönen ym. 2016, 255.)

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (L 417/2007.)

Lastensuojelutyössä ammattilainen joutuu katsomaan nykyhetken lisäksi myös tulevaisuuteen. Näin ollen hän voi joutua varmistaessa lapsen edun, tekemään myös ratkaisuja, jotka ovat vastoin vanhemman tai lapsen näkemystä. On olemassa myös tilanteita, joissa lapsen ja vanhemman välinen suhde on heikentynyt tai vaarantunut. Vanhempien näkemykset ja voimavarat tulee kuitenkin yrittää hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla lastensuojelussa. (Törrönen ym. 2016, 260.)

5.2 Lastensuojeluprosessi

Uusi sosiaalihuoltolaki astui voimaan 1.4.2015. Laki muutti aiempaa määritelmää lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta. Enää lastensuojelun asiakkuus ei ala siitä, kun lastensuojeluasia tulee vireille ja aletaan selvittää lastensuojelun tarvetta, vaan siitä, kun palvelutarpeen arvioinnin perusteella todetaan varsinainen tarve lastensuojelulle ja sen palveluille. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015, 10.) Uudistuksen myötä lapset ja perheet ovat oikeutettuja saamaan palveluita myös ilman lastensuojelun asiakkuutta, sosiaalihuollon palveluina. Sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita varten asiakkaalle tehdään palvelutarpeen arviointi, jossa on yhteenveto asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeista. Näitä sosiaalihuollon palveluita ovat esimerkiksi sosiaalilyö ja sosiaaliohjaus, perhetyö, kotipalvelut sekä kasvatus- ja perheneuvonta. (Törrönen ym. 2016, 247.) Mikäli asiakkaan tarpeisiin ei voida vastata pelkästään sosiaalihuollon toimin, on asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän otettava yhteyttä siihen viranomaiseen, jonka vastuulle tuen ja palveluiden järjestäminen ensisijaisesti kuuluu (L 1301/2014).

Lastensuojelutyö voidaan jakaa kahteen ryhmään, avohuollon tukitoimiin ja kodin ulkopuoliseen huoltoon. Aina ensisijaisesti järjestetään avohuollon tukitoimenpiteitä, esimerkiksi lapsen tai nuoren toimeentulon, koulunkäynnin ja harrastustoiminnan turvaaminen sekä koko perheen tukeminen ja kuntoutus. Avohuollossa kodin olosuhteita tuetaan, neuvotaan sekä ohjataan. Nämä perustuvat suostumukseen asiasta ja toteutus tapahtuu lapsen ja vanhempien kanssa yhteistyötä tehden. (Hakalehto 2016, 25–26.)

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (L 417/2007.)

Kun lastensuojelussa lähdetään miettimään avohuollon tukitoimia, selvitetään, onko kyseinen harkittu palvelu asiakkaalle tarpeellinen ja välttämätön ja selvitetään palvelun myöntämiselle varattu kunnan määräraha. Sosiaalityöntekijä tekee palvelua koskevan hallintopäätöksen. (Räty 2015, 311–312.) Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää vain lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen niihin suostuessa. Tukitoimi ja palvelu voi olla yksin lapselle, perheen vanhemmille tai koko perheelle. Se voi olla esimerkiksi lapsen tai perheen ongelmien ratkaisemista tai vanhemmuuden tukemista. Samalla tehdään tiivistä sosiaalityötä sekä arvioidaan palvelujen ja tukitoimien vaikutusta tehdyn asiakassuunnitelman avulla. (Räty 2015, 314.)

Lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalihuollon palvelut ja lasten päivähoido on järjestettävä sen mukaisesti kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on arvioinut niiden tarpeen lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmassa (L 417/2007).

Joskus tulee vastaan tilanteita, joissa lapsen hyvinvointia ei voida turvata lievemmillä keinoilla. Silloin lastensuojelulla on velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle sijaishuoltopaikka. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi huolenpidon ja kasvuolosuhteiden vakavat uhat lapsen terveyden ja kehityksen kannalta sekä tilanteet, joissa lapsi itse vaarantaa oman terveyden ja kehityksen käyttämällä esimerkiksi päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisen rikoksen tai muuten käyttäytyä vakavasti oman hyvinvointinsa vastaisesti. Kun edellytykset huostaanotolle täyttyvät, eivätkä avohuollon tukitoimet ole enää riittävät tai lapsen edun mukaiset, voidaan lapsi ottaa huostaan myös silloin kun vanhemmat sitä vastustavat. Huostaanotto ja sijoittaminen tarkoittavat usein lapsen erottamista biologisista vanhemmista sekä lapsen hoidon, kasvatuksen, valvonnan ja muun

huolenpidon päätösten siirtymistä kunnan sosiaalilautakunnalle. (Hakalehto 2016, 25–26.) Edellytyksenä tähän on, että sijaishuolto arvioidaan olevan lapsen edun mukainen ja että kaikki edellytykset täyttyvät (L 417/2007).

5.3 Lastensuojeluilmoitus

Akuutteihin ongelmatilanteisiin tulee puuttua välittömästi. Koska jo varhaisessa vaiheessa puuttuminen on tärkeää ongelmien syntymisen ja syvenemisen ehkäisemiseksi, tulisi oikea-aikaisesti jo ennakoiden tarttua tilanteeseen. (Törrönen ym. 2016, 262.) Yksi puuttumisen tapa on yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Kun lapsen päivähoiton viranomainen on saanut tietää henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, on hänen ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai otettava itse yhteyttä sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvion pyytämiseksi. Samassa yhteydessä selvitetään myös lastensuojelullinen tarve. (Räty 2015, 30.) Toinen puuttumisen tapa on lastensuojeluilmoitus. Kun huoli on herännyt jo suureksi, tulisi varhaiskasvatuksen ammattilaisen välittömästi tehdä lastensuojeluilmoitus. (Mahkonen 2016, 199.) Tilanne voi vaatia välittömiä toimenpiteitä lastensuojelulta ja näin ollen lastensuojeluviranomainen on ainoa oikea taho selvittämään lastensuojelutarvetta. Jos tilanne on kiireinen, tulee ilmoitus tehdä viipymättä alueelliseen sosiaalipäivystykseen. Jos lapsi on hengen- tai terveyden vaarassa, eikä ilmoitusta saada tehtyä lastensuojeluviranomaiselle, tulee ilmoitus tehdä poliisille, joka ryhtyy toimivaltuuksiensa mukaisesti turvaamistoimenpiteisiin. Tämän jälkeen poliisi välittää ilmoituksen kunnan lastensuojelulle. Mikäli päivähoiton ammattihenkilöstö epäilee lapsen kohdistunutta hyväksikäyttör rikosta, väkivaltarikosta tai muuta lapseen kohdistuvaa rangaistavaa tekoa, on hänellä velvollisuus ilmoittaa asiasta suoraan poliisille. Poliisille tehtävän ilmoituksen lisäksi on velvollisuus myös lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Epäilyn asioista voi aiheuttaa esimerkiksi lapsen käyttäytyminen ja puheet, lapsen huoltajien tai muiden ihmisten tiedot ja puheet. (Räty 2015, 226–227.)

Lastensuojelulaki (L 417/2007) velvoittaa päivähoiton ammattihenkilöstöä salsapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollos-

ta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Mahkosen (2016, 203–204) mukaan syinä ilmoitukselle voi olla esimerkiksi lapsen tarpeiden laiminlyönti, heitteillejätto, pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö tai kaikkien edellä mainittujen epäily tai uhka. Jos lapsen huolenpidossa ja hoidossa on havaittavissa osaamattomuutta ja puutteita, jotka ovat vaaraksi lapsen hyvinvoinnille, tulisi myös tehdä lastensuojeluilmoitus. Osa edellä mainituista tekijöistä voivat olla sidoksissa lapsesta huolehtivan aikuisen päihde- tai mielenterveysongelmiin, jaksamattomuuteen sekä tukiverkon puuttumiseen arjessa. Tällöin on kyse jo havaitusta häiriötilasta sosiaalisella alueella, eikä ennalta ehkäisevä työ enää riitä.

Havaittuun ongelmaan tai huoleen tulee puuttua ja lastensuojeluilmoitusta vaativissa asioissa tehdä aina lastensuojeluilmoitus, eikä ajatella jonkun muun jo tehneen sen. Joka kerta, kun huoli, joka vaatii asian selvittämisen lastensuojelullisin keinoin herää, tulee lastensuojeluilmoitus tehdä, vaikka asiasta olisi jo ennenkin tehty ilmoitus. Se on ammattilaisen velvollisuus. (Mahkonen 2016, 205–206.) Mikäli ilmoitusvelvollisuutta laiminlyödään, voidaan se katsoa virkavelvollisuuden laiminlyönniksi. Kyseessä on lapsen edun turvaaminen ja lapsen tilanteen selvittäminen. (Räty 2015, 220.)

Lapsen käyttäytymisessä herättävän huolen ilmetessä päivähoidosta voidaan olla yhteydessä myös neuvolaan tai terveydenhuollon ammattihenkilöihin. Jos taas huoli kohdistuu lapsen vanhempiin, jotka vaarantavat lapsen hyvinvoinnin toteutumista, on syytä harkita lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Päivähoidosta lastensuojeluilmoituksen tekeminen on kuin yhteistyöpyyntö sosiaalitoimen suuntaan haastavan tilanteen tullessa eteen. Päivähoidon henkilöstön tulee kuitenkin miettiä, milloin tilanteessa olisi järkevintä toimia niin, että keskustelee ilmoituksen tekemisestä myös vanhemman kanssa. Usein tässä vaiheessa asia on jo noussut muutenkin keskusteluun. (Mahkonen 2016, 207–208.) Hyvän toimintatavan mukaista on, että huoltajalle ilmoitetaan mahdollisesta lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Jos kuitenkin tilanne on niin kiireinen, ettei ilmoitusta

huoltajalle voi tehdä tai muiden syiden takia kertomatta jättäminen on suotuisampi vaihtoehto, tulee toimia sen mukaisesti. (Räty 2015, 220.)

Päivähoidossa lapsen alkaessa puhua asioista, jotka aiheuttavat perustellun epäilyn ja huolen, tulee lapsen kertoma merkitä mahdollisimman tarkasti asiakirjoihin sekä välittää nämä tiedot lastensuojeluun. Varhaiskasvatuksessa ei pidä alkaa kuulustelemaan lasta, vaan antaa hänen kertoa vapaasti tilanteesta. Lastensuojelussa arvioidaan, mitä mahdollisia jatkotoimenpiteitä asialle tarvitaan. Lapsen käyttäytymistä voidaan myös havainnoida ja dokumentoida yksityiskohteisesti. (Räty 2015, 232.)

Mikäli virassa oleva ilmoitusvelvollinen taho, tässä tapauksessa varhaiskasvatuksen ammattilainen, on saanut tietää lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta muulloin kuin työssään tai siihen liittyen, hänellä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, mutta voi halutessaan tehdä sen tässä tapauksessa myös nimettömänä. Lastensuojeluilmoitus voidaan tehdä joko kirjallisesti tai suullisesti. Kun lastensuojelun työntekijä ottaa vastaan ilmoituksen, tekee hän kertomasta asiakirjamerkinnät ilmoituksesta, sen sisällöstä ja tekijästä. Lastensuojeluilmoituksen vastaanotettuaan sosiaalityöntekijän tulee arvioida lastensuojeluilmoitus ja selvittää tilanne sekä arvioida onko kyseessä kiireellinen lastensuojelullinen tarve. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulee tehdä sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekemistä ole koettu tarpeettomana. Palvelutarpeen arvioinnissa selvitetään lastensuojelullinen tarve. Arvio tulee aloittaa viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa ilmoituksen tekemisestä ja sen tulee valmistua viimeistään kolmen kuukauden kuluttua asian vireille tulosta. Lastensuojelun viranomaisiin voi olla yhteydessä myös muissa asioissa, kuin pelkän ilmoituksen tekemisen kautta esimerkiksi konsultoidakseen asioista. (Räty 2015, 236.)

Lastensuojeluasia tulee vireille, kun hakemus on vastaanotettu. Tämä ei kuitenkaan tarkoita vielä lastensuojelun asiakkuuden syntymistä. Ilmoitus voi olla myös aiheeton, jolloin se ei johda lastensuojelullisiin toimenpiteisiin. Kun selvitystyötä lähdetään tekemään, lastensuojelu on yhteydessä lapsen perheeseen ja tarvittaessa myös lapseen, mikäli lastensuojeluilmoituksen luonne sitä vaatii.

Sosiaalityöntekijä arvioi lastensuojeluilmoituksen sisältöä sekä lapsen lastensuojelun ja tukitoimien tarvetta. Tämän selvityksen perusteella ratkaistaan alkaako lastensuojelun asiakkuus. (Räty 2015, 239–240.) Mikäli lastensuojelun työntekijä arvioi palvelutarpeenarvioinnin perusteella, että lapsen kasvuolosuhteet eivät turvaa lapsen kehitystä tai terveyttä tai jopa vaarantavat ne, aloitetaan lastensuojelun asiakkuus. Sama koskee tilannetta, jossa lapsi itse vaarantaa oman terveytensä tai kehityksensä. Jos lastensuojeluilmoituksen vireille tulon seurauksena pitää ryhtyä kiireellisiin toimiin tai perheelle tarjotaan lastensuojelulain mukaisia palveluja tai muuta tukea, alkaa lastensuojelun asiakkuus, myös vaikka palvelutarpeen arviointi ei olisi vielä valmistunut. Jos lastensuojelun asiakkuus aloitetaan, ilmoitetaan siitä sekä huoltajalle että lapselle. Mikäli sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ja tukimuodot ovat riittävät lapselle ja perheelle, ei lastensuojelun asiakkuutta tarvitse aloittaa. (Räty 2015, 257.)

5.4 Lastensuojelu varhaiskasvatuksessa

Lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. (L 417/2007.)

Ehkäisevä lastensuojelu tarkoittaa tukea tai erityistä tukea, kun lapsella tai perheellä ei ole lastensuojelun asiakkuutta, mutta saavat esimerkiksi päivähoidon, koulun tai terveydenhuollon palveluja. Ehkäisevällä työllä on tavoitteena estää negatiivisen kehityskulun syntyminen ja syveneminen, edistää lapsen kehitystä, kasvua ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Päivähoidossa raameja tuova varhaiskasvatuslaki sisältää ehkäisevän lastensuojelun kannalta tärkeitä huomioita otettavia asioita. (Törrönen ym. 2016, 263–264.)

Varhaiskasvatuksessa tarjottu erityinen tuki on suunnattu sitä tarvitsevien lasten kasvatuksellisiin ja kuntoutuksellisiin tarpeisiin. Erityinen tuki voi esiintyä var-

haiskasvatuksen yksilöllisinä tavoitteina, kuin myös toimenpiteinä. Lapsen tuen tarvetta arvioidaan ensisijaisesti yhdessä vanhempien kanssa kasvatuskumppaneina. Päivähoito voi myös itsessään olla lapselle lastensuojelun avohuollon tukitoimena, jolloin tavoitteet tukitoimelle määritellään ja niitä tarkastellaan aika-ajoin. (Törrönen ym. 2016, 264.) Tällöin lapsi on jo lastensuojelun asiakkaana ja tukea järjestetään osana avo-, sijais- tai jälkihuoltoa (L 417/2007).

Jos kyseessä on lapsi, joka tarvitsee erityistä tukea, aloittaa sosiaalityöntekijä prosessin palvelutarpeen arvioinnin kautta ja palvelu-, hoito- tai kuntoutussuunnitelma laaditaan. Lastensuojelulaki velvoittaa varhaiskasvatuksen ammattilaiset viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollolle, mikäli ovat työssään saaneet tietää lapsesta, jonka huolenpidon tai hoidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet, tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollisesti selvittämään lastensuojelun tarve. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on myös velvollisuus tehdä ennakkollinen lastensuojeluilmoitus, jos on perustellusti syytä epäillä syntyvän lapsen tarvitsevan lastensuojelun tukitoimia heti synnyttyään. (Törrönen ym. 2016, 265.)

Jotta viimesijaisia lastensuojelupalveluita ei tarvittaisi, tulisi painopiste olla ehkäisevässä työssä. Tätä varten lainsäädäntöpohjaa ja työmuotoja koitetaan kehittää jatkuvasti eteenpäin ja niiden yhteistyöhön on alettu entisestään panostamaan. Sosiaalityön kannalta tärkeää on ehkäisevä, vahvistava, vaikuttava ja kumppanuusperustan luominen, joissa varhaiskasvatus esiintyy yhtenä tärkeänä toimijana. (Törrönen ym. 2016, 272.)

Ehkäisevän lastensuojelun toteutumisesta tehdyissä selvityksissä on ilmennyt peruspalveluiden työntekijöiden, kuten varhaiskasvatuksen ammattilaisten, toivovan sosiaalityöntekijöiden antavan nopeaa ja konkreettista apua varhaisen puuttumisen toimiin ja kokevan sosiaalityöntekijöiden konsultaatioavun tärkeänä yhteistyön muotona. Kun varhaiskasvatus on laadukasta ja varhaiskasvatuksessa toteutetaan ja arvostetaan vanhempien ja eri ammattiryhmien keskinäistä yhteistyötä, vaikuttaa se myönteisesti lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen. Toteutuva yhteistyö eri ammattiryhmien kesken avaa enemmän mahdollisuuksia lapselle, joka on vaikean elämäntilanteen keskellä. (Törrönen ym. 2016, 273.)

Ehkäisevässä lastensuojelutyössä olisi kunnan hyvä myös toteuttaa yhteistä tietopohjaa ja eettisiä periaatteita, tapoja kuinka asiakas kohdataan, tilannearviointiin, sekä varhaisen tuen ja osallistamisen taitoja. Näin kunnan sisäinen toimintatapa olisi yhtenäisempää ja myös ammattilaiset tietäisivät paremmin kuinka toimia. Lapsiperheen vaikeuksia voi olla hankala hahmottaa, mutta tämä toimintamalli parantaisi yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä, kun yhteinen arviointiviitekehys löytyy. (Törrönen ym. 2016, 277.)

5.5 Lastensuojelu Raisiossa

Raisiossa lapsiperheiden ja nuorten sosiaalityö toteutuu lastensuojeluyksikössä lastensuojelutyönä. Raision lastensuojelu on jaoteltu eri tiimeihin, joissa on omat työntekijät. Näitä tiimejä ovat päivystys- ja arviointiyksikkö, lapsiperheiden sosiaalityö sekä nuorten sosiaalityö. Lastensuojelussa työskentelee myös lastenvalvoja. Lisäksi perheet voivat saada arjen tueksi perhetyön palveluja, joita ovat ennaltaehkäisevä perhetyö, tehostettu perhetyö sekä varhaiskasvatuksen perhetyö. (Raision kaupunki. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Perhepalvelut. Lastensuojelu.)

Päivystys- ja arviointiyksikkö vastaanottaa lastensuojeluilmoitukset sekä ennakkoliset lastensuojeluilmoitukset. Yksikkö vastaanottaa myös uudet lapsiperheiden sosiaalipalveluiden piiriin hakeutuvat asiakkaat ja tekee sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin, jonka yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve. Päivystys- ja arviointiyksikkö hoitaa kiireellisen avun tarpeen tilanteet ja ohjaa tarvittaessa eteenpäin palveluiden piiriin. Asiakkaat tai viranomaiset voivat käyttää arviointiyksikön työntekijöitä sosiaalihuoltoon ja lastensuojelua koskeissa asioissa konsultointiapuna. (Raision kaupunki. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Perhepalvelut. Lastensuojelu.)

Lapsiperheiden sosiaalityö vastaa lastensuojeluasiakkaina olevien alle 15-vuotiaiden lasten Lastensuojelulain 3§:n mukaisesta lapsi- ja perhekohtaisesta avo- ja sijaishuollon lastensuojelusta. Lapsiperheiden sosiaalityön palveluihin

lukeutuvat avohuollon sosiaalityö, joihin sisältyy sosiaalityöntekijän tapaamiset, moniammatillinen verkostotyö sekä avohuollon tukitoimet. Palveluihin kuuluvat lisäksi sijaishuollon sosiaalityö, johon kuuluvat laitos- tai perhesijoitukset. (Raision kaupunki. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Perhepalvelut. Lastensuojelu.)

Nuorten sosiaalityön työryhmä tekee työtä pääsääntöisesti yli 15-vuotiaiden nuorten ja heidän perheiden kanssa. Nuori voi olla avohuollon, sijaishuollon tai jälkihuollon asiakas. Nuorten sosiaalityön työryhmä keskittyy nuoren ja perheen kanssa työskentelyyn. Työskentelyyn kuuluu yhteydenpito nuoren ja sijaishuoltopaikan välillä, yksilöllisesti suunniteltu jälkihuolto sekä nuoren omana ohjaajana toimiminen. Nuorten sosiaalityön asiakkuuteen tullaan joko lastensuojelutarpeen selvityksen kautta tai siirtymällä lapsiperheiden sosiaalityöstä nuoren täytettyä 15 vuotta. (Raision kaupunki. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Perhepalvelut. Lastensuojelu.)

Keskustelimme Raisiossa toimivan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun johtavan sosiaalityöntekijä Hannele Elo-Kurun kanssa, jolta saimme tietoja Raision lastensuojelun toimintatavoista sekä sen yhteistyöstä päiväkotien kanssa. Raisiossa jokaisella päiväkodilla on oma nimikkotyöntekijä perhetyöstä sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Lastensuojelussa toimivaa päivystys- ja arviointitiimiä voi myös käyttää konsultointiapuna tai kiireellisissä asioissa. Päivystys- ja arviointitiimi on Raisiossa se, jolle lastensuojeluilmoitukset tulevat. Ilmoitukset myös käsitellään siellä. Viranomaiset voivat tehdä lastensuojeluilmoituksen joko sähköisesti tai puhelimitse. Viranomainen ei voi tehdä lastensuojeluilmoitusta nimettömänä lapsesta, josta huoli on herännyt työtehtävissä, vaan esimerkiksi päiväkodin työntekijöiden tulee tehdä mahdollinen lastensuojeluilmoitus omalla nimellään. Kello 16 jälkeen sekä viikonloppuina ja pyhinä kiireelliset lastensuojeluilmoitukset tulee tehdä sosiaalipäivystykseen. Mikäli hätäkeskukseen soiteetaan lastensuojelullista asiaa, tulee siitä välittömästi ilmoitus lastensuojeluun. Aina on tavoitettavissa henkilö, joka vastaa ilmoituksen tullessa. (Hannele Elo-Kuru, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2017.)

Mietityttävissä asioissa voi aina konsultoida päivystys- ja arviointitiimiä, päiväkodin omaa sosiaalityöntekijää tai päiväkodin perhetyöntekijää. Yksin ei tarvitse

asian kanssa jäädä miettimään. Päiväkodista voi myös pyytää lastensuojelua tekemään palvelutarpeen arvion perheeseen. Hyvän yhteistyön aikaansaamiseksi tulisi kuitenkin vanhempien kanssa keskustella asiasta ja mahdollisesti yhdessä sopia arvion pyytämisestä. Näin toteutuu hyvä yhteistyö päiväkodista lastensuojeluun ja vanhemmat ovat jo valmiiksi tietoisia, kun lastensuojelusta ollaan yhteydessä palvelutarpeen arviointi asiassa. Usein tällä tavalla toimiessa myös vanhemmat ovat myöntyväisempiä yhteistyölle ja kokevat osallisuutta asiassa. Päiväkodista tehty lastensuojeluilmoitus ei siis johda automaattisesti asiakkuuteen, vaan ensin tilanne kartoitetaan lastensuojelun toimesta. (Hannele Elo-Kuru, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2017.)

Päiväkodissa työskentelevän tulee arvioida, mikä lapsen kertomassa on todennukaista ja mikä mahdollisesti ei. Mieltä askarruttavissa asioissa varhaiskasvatuksen ammattilainen voi olla yhteydessä lastensuojelun arviointi- ja päivystystiimiin, jonka kanssa pohditaan yhdessä tai jolta varhaiskasvatuksen ammattilainen saa neuvoja toimimiseen. Nollatoleranssi-linjaa noudatetaan esimerkiksi pahoinpitely-tilanteissa ja tilanteissa, joissa huoltaja on päihtyneenä lapsen seurassa. Mikäli lasta hakeva aikuinen on päihtynyt, tulee työntekijän ottaa yhteyttä varahakijaan. Jollei varahakijaa saada tavoitettua, tulee työntekijän ottaa yhteyttä sosiaalipäivystykseen. Kun huoli herää, tulee varhaiskasvatuksen henkilöstön olla herkästi yhteydessä arviointi- ja päivystystiimiin. Sen, jolle huoli herää, tulee tehdä ilmoitus lastensuojeluun. Jokaisella päiväkodilla Raisiossa on omat sisäiset käytännöt siitä, kuka ilmoituksen tekee. Hyvä tapa on, että se, jolle huoli on herännyt, tekee ilmoituksen yhdessä päiväkodin johtajan kanssa. (Hannele Elo-Kuru, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2017.)

Kun lastensuojelusta tehdään perheen kanssa alkuarviointi, kartoitetaan, mihin kaikkiin palveluihin perheellä on kontakteja sekä saako lastensuojelusta olla yhteydessä päivähoidon. Kun on vanhempien suostumus, voi lastensuojelu ja päivähoidon vapaammin keskustella asioista. Ilmoituksen tekijän tulisi olla ensimmäisessä lastensuojelun kanssa toteutuvassa tapaamisessa mukana. Päivähoidossa voi herkästi herätä tunne, ettei mitään tapahdu, vaikka lapsesta olisikin tehty lastensuojeluilmoitus. Tässä asiassa auttaa se, että myös ilmoittaja olisi ainakin ensimmäisessä palaverissa mukana. Ensimmäisessä palaverissa

sovitaan päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyöstä. Asia on yhteinen, keskiössä lapsen hyvinvointi. (Hannele Elo-Kuru, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2017.)

Vaikka lapsella tiedettäisiin olevan lastensuojelun asiakkuus, tulee uusi ilmoitus tehdä joka kerta, kun lapsen tilanteesta herää huoli. Tilanne voi edelleen olla yllä ja esimerkiksi huostaanottoa mietittäessä, on oleellista, onko huolta ilmennyt ja minkä verran. Vaikka tietää jo jonkin muun tahon tehneen ilmoituksen, olisi tärkeää omasta havaitusta huolesta olla yhteydessä. Myös laissa määrätään, ettei ilmoitusta saa jättää tekemättä, vaikka tietää jo jonkin toisen sen tehneen. (Hannele Elo-Kuru, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2017.)

Raisiossa on järjestetty työntekijöille Lapset puheeksi -koulutusta keväisin ja syksyisin. Lastensuojelun ja perhetyön työntekijät pyrkivät käymään säännöllisin väliajoin päiväkodeissa, jotta kasvot tulisivat tutuiksi. Viimeisen puolentoista vuoden aikana varhaiskasvatuksesta on tehty kymmenen lastensuojeluilmoitusta, joka on hämmästyttävän vähän. Lastensuojelusta toivotaan yhteistyön kynnyksen madaltumista. (Hannele Elo-Kuru, henkilökohtainen tiedonanto 14.6.2017.)

6 TUTKIMUSTYÖN MENETELMÄ, TOTEUTUS JA TULOKSET

Haastattelu menetelmänä tähtää informaation keräämiseen. Se on keskustelu, jossa on ennalta päätetty tarkoitus. Haastattelu on ennalta suunniteltu ja sen tavoitteena on, että haastattelija saa luotettavaa, tärkeää tietoa tutkimuskysymyksen kannalta. Tilanteessa haastattelija käynnistää ja lopettaa haastattelun ja pyrkii motivoimaan haastateltavaa. Haastateltavan pitää voida luottaa siihen, että haastattelussa annettua tietoa käytetään luottamuksellisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 42–43.) Haastattelun idea on yksinkertainen: jos haluaa tietää mitä joku ajattelee jostain asiasta, on helpointa ja tehokkainta kysyä sitä häneltä itseltään (Eskola & Vastamäki 2015, 27). Me halusimme tietää, miten lastentarhanopettajat toimivat, kun huoli lapsesta päivähoitossa herää ja mitä he tietävät lastensuojelusta. Näihin kysymyksiin saimme parhaiten vastauksen lastentarhanopettajilta itseltään. Kehittämistyömme eli opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille tehtiin näiden haastattelujen pohjalta.

6.1 Aineistokeruumenetelmä

Haastattelumenetelmäksi valitsimme puolistrukturoidun haastattelumenetelmän, teemahaastattelun. Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 48) mukaan teemahaastattelulle ominaista on, että se etenee tiettyjen teemojen pohjalta. Teemat ovat kaikille haastateltaville samat, mutta haastateltavien tulkinnat ja asioille antamat merkitykset ovat keskiössä. Myös vuorovaikutuksella on suuri merkitys.

Haastatteluiden teemat liittyvät vahvasti opinnäytetyömme oleellisimpiin käsitteisiin eli huolen heräämiseen, lastensuojeluun ja päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyöhön. Haastattelujen avulla pyrimme saamaan tietoa päiväkodin lastentarhanopettajien osaamisesta ja kokemuksesta lastensuojelusta, siitä mitä he kaipasivat lisää ja miten he kokivat, että päiväkodissa tällä hetkellä toimitaan, kun huoli lapsesta herää. Tarkoituksena oli, että kehitämme haastatteluissa esitettyjen toiveiden ja tarpeiden pohjalta käytännön oppaan päiväkodin henkilö-

kunnalle. Tavoitteena on, että oppaan avulla kynnys yhteydenottoon lastensuojelun kanssa madaltuisi.

Teemahaastattelussa tyypillistä on se, että kysymyksistä puuttuu tarkka muoto ja järjestys. Haastattelijan tehtävänä on varmistaa, että kaikki teemat käydään läpi, mutta teemojen järjestys ja käsiteltävä laajuus voivat vaihdella eri haastateltavien välillä. (Eskola & Vastamäki 2016, 28.) Tämä oli yksi syy, miksi päädyimme teemahaastatteluun menetelmänä. Päivähoidossa lastentarhanopettajana voi työskennellä joko yliopistosta valmistunut kasvatustieteen kandidaatti, ammattikorkeakoulusta valmistunut sosionomi, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus tai sosiaalikasvattaja- koulutuksen saanut lastentarhanopettaja. Lisäksi lastentarhanopettajilla voi olla täysin erilainen työhistoria. Näistä taustatekijöistä johtuen lastentarhanopettajilla voi olla hyvinkin erilainen osaaminen lastensuojelusta.

6.2 Haastattelujen toteutus

Haastatteluja varten anoimme Raision kaupungilta tutkimuslupaa. Raision kaupungilla ei ole valmiita tutkimuslupalomakkeita, vaan lähetimme päivähoiton johtajalle kirjeen, jossa kerroimme lyhyesti opinnäytetyöstämme, haastatteluiden käyttötarkoituksesta ja tavoitteista, joita pyrimme haastatteluiden avulla saavuttamaan. Tutkimuslupa myönnettiin 2.6.2017. Lisäksi pyysimme jokaiselta haastatteluun osallistuvalla erikseen suostumuksen haastatteluun ja sen käyttämiseen opinnäytetyössämme. Yhteistyökumppanin sekä haastateltavien anonymiteetti taataan opinnäytetyössämme niin, ettemme käytä haastateltavien lastentarhanopettajien ja päiväkodin nimiä.

Haastattelut toteutettiin kesä- ja elokuussa 2017. Lähtökohtana oli, että toteutamme haastattelut sellaisena ajankohtana, joka sopii lastentarhanopettajille parhaiten. Lastentarhanopettajan työ on hektistä ja kiireistä, eikä ryhmästä irtautuminen ole kovinkaan helppoa. Tästä syystä päätimme, että kaikki viisi haastattelua suoritetaan päivähoitoyksikön lepohetkenä eli kello 12 jälkeen.

Haastatteluissa tietyt järjestelyt saattavat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Jotta vaikutukset jäisivät mahdollisimman vähäisiksi, on hyvä, että haastattelulle valitaan haastateltavalle tuttu ympäristö. (Routio. Teemahaastattelut. Tuotetiede. Taideteollisen korkeakoulun virtuaaliyliopisto.) Haastattelut toteutettiin päivähoitoyksikön kokouksiloissa sovittuina ajankohtina. Tällä valinnalla pyrittiin siihen, että lastentarhanopettajan poissaolo ei vaikuttaisi ryhmän toimintaan liikaa. Lastentarhanopettaja olisi koko ajan ryhmän tavoitettavissa, mikäli olisi tarvetta. Päivämäärät sovittiin erikseen kunkin lastentarhanopettajan kanssa sähköpostitse.

Haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Halusimme nauhoittaa haastattelut, jotta pystyimme rauhassa keskittymään keskusteluun ja hyvän vuorovaikutussuhteen aikaansaamiseen. Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 96–98) mukaan vuorovaikutuksen pitäisi haastattelutilanteessa olla keskustelunomaista ja mahdollisimman vapautunutta. Haastattelijan pitäisi pystyä olemaan samaan aikaan sekä tutkija että osallistuja. Haastattelijan tehtävänä on sekä esittää kysymyksiä tehokkaasti, että kommunikoida ystävällisesti ja sensitiivisesti. Jos olisimme pelkästään istuneet kirjoittamassa muistinpanoja haastattelujen aikana, olisimme hankkineet informaatiota mutta samalla olisimme vaikeuttaneet kommunikaatiota.

6.3 Aineiston analysointi

Haastatteluista kertyi yhteensä 194 minuuttia äänitettyä aineistoa. Haastattelujen jälkeen litteroimme äänitallenteet. Valitsimme litteroida äänitallenteista haastateltavien puheet ja pääasiassa teema-alueilta. Litteroinnin avulla pääsimme palaamaan haastatteluihin ja tavallaan tarkentamaan epäselviksi jääneitä lauseita. Jaottelimme vastaukset haastattelujen teemojen mukaan. Haastattelujen aikana tiettyä teemaa keskusteltiin osan kanssa hyvinkin paljon ja vastaukset saattoivat sisältää muihin teemoihin liittyviä asioita. Ryhmittelemällä aineiston vastaukset teemoittain, saimme kattavamman käsityksen tiettyyn teemaan liittyen.

Meille litteroinnissa huokauksilla ja äänenpainoilla ei ollut suurta merkitystä. Puhheen sisältö oli meille keskeistä. Tästä syystä teimme sisällönanalyysin. Sisällönanalyysissä analysoidaan haastattelussa puhuttuja sisältöjä (Ruusu vuori & Nikander 2017, 430). Haastateltavat merkitsimme tunnuksilla H1, H2, H3, H4 ja H5.

6.4 Haastattelujen tulokset

Teemahaastatteluissamme oli neljä teemaa. Ensimmäisenä teemana oli taustatiedot, eli haastateltavan koulutus, työhistoria ja työsuhde nykyisessä yksikössä. Haastateltavista lastentarhanopettajista kaksi oli kasvatustieteen kandidaattia, yksi sosionomi ja kaksi sosiaalikasvattajia. Työhistoriaa heillä oli neljästä vuodesta 30 vuoteen, joten saimme mielestämme kattavan kuvan eri aikakausien koulutussisällöstä. Yksi lastentarhanopettajista oli ollut yksikössä vasta puoli vuotta, yksi reilu vuoden ja loput kolme yli neljä vuotta.

Toisena teemana oli osaaminen ja kokemus lastensuojelusta. Tarkoituksena oli tuoda esille lastentarhanopettajien omaa osaamista ja tietoa lastensuojelusta, tarvetta tietoon koskien lastensuojelua, minkälaista tietoa ja osaamista kaipaa. Kasvatustieteen kandidaatin koulutuksen sekä sosiaalikasvatuksen koulutuksen saaneet lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että oma osaaminen ja tieto lastensuojelusta on melko vähäistä. Sosionomi-koulutuksen (AMK) käynyt kertoi puolestaan, että oma osaaminen lastensuojelusta on ihan hyvä. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että yksikössä tulee vähän infoa lastensuojelusta.

Ei oikeastaan mitään koulutusta lastensuojelusta, esimerkiksi sellainen perehdyttäminen ku tulee uus työntekijä olis hyvä. Ja verkostopalavereita mis olis just lastentarhanopettaja ja perhetyö. (H1)

No itte ollut lastensuojelus harjoittelus, mut semmonen päivittäminen siin, niin ei oo mun mielestä ollut. Lastensuojeluilmoituksia tehnyt urani aikana muutaman, ei olisi yhtään pahitteeks niitäkin kerrata. (H5)

Se, mikä meille jo ensimmäisessä haastattelussa selvisi, oli, että Raisiossa on jokaisella yksiköllä oma nimetty perhetyöntekijä, johon voi tarvittaessa olla yhteydessä. Nimetty perhetyöntekijä on ollut kuvioissa mukana viime keväästä. Haastateltavat tiesivät nimetyn perhetyöntekijän olemassaolosta, mutta toivoivat aktiivisempaa yhteistyötä päiväkodin ja perhetyöntekijän välillä.

Käy välillä, tosin harvoin käy, voisi useammin käydä, niin tulis kasvot tutuksi.... En edes kasvoilt tunnista häntä. Tulisi vähän osaksi meidän arkea. Nyt hän on silleen meillekin etäinen..... oli puhetta, et pitäis päivän kuukaudes mut ei oo vielä tullut mitään. (H2)

Vois kyllä useammin käydä, yksikin käynti hänen luonaan vois auttaa perheitä, madaltais kynnyistä perheiden ottaa hänen yhteyttä. (H5)

Kolmas teema oli huolen herääminen. Miten tällä hetkellä toimitaan, kenen kanssa keskustellaan, milloin vanhempiin otetaan yhteys, milloin lastensuojeluun otetaan yhteys, lastensuojeluilmoituksen tekemisestä ja tarpeesta ohjeisiin miten toimia, kun huoli lapsesta herää. Huolen herätessä yksikössä näyttäisi olevan selvä toimintamalli. Huolen herätessä asiasta keskustellaan ensin oman tiimin kanssa. Oman tiimin kanssa käydään läpi huolen aiheet, havainnot lapsesta ja tämän jälkeen keskustellaan yksikön oman erityislastentarhanopettajan kanssa. Sen jälkeen keskustellaan johtajan kanssa ja pyritään mahdollisimman nopeasti saamaan vanhemmat tapaamiseen. Vanhempien kanssa huolen ottaa yleensä puheeksi lastentarhanopettaja. Mikäli huoli on suuri ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen väistämätön, tekee sen päivähoidon johtaja, kuitenkin yleensä yhdessä henkilön kanssa, jolle huoli on herännyt.

Ihan kuka tahansa tiimin sisällä voi ottaa huolen puheeksi, jaetaan kokemuksia. Silloin sit lastentarhanopettaja ehkä ottaa huolen puheeksi vanhempien kanssa. Sanotaan, et onks kotona jotain muutoksia, oottekste huomannut jotain. Jossain tilanteessa mennään sit johtajan kautta, jos on kyse lastensuojeluilmoituksesta, jos on kiusaamisesta kyse, niin sit ehkä erityislastentarhanopettajan kanssa. (H4)

Mä vaikka oonkin lastentarhanopettaja, niin en välttist nää kaikke, niin siks on tärkeet, et yhdes keskustellaan et onks kaikil heränny huoli. Yhdessä keskustellaan havainnot ja sen jälkeen talon erityis-

lastentarhanopettaja kans ja sit johtaja. Kun tulee lapsista huoli, niin tosi nopeesti me pyydetään vanhemmat istumaan tänne, ihan niinku vaan semmonen, et istutaan rauhassa keskustelemaan, ettei ne oo tollasii käytäväkeskustelui. (H1)

Kun kyselimme millaiset huolenaiheet ovat hankalia ottaa puheeksi, tuli vastauksena mustelmat, huolta herättävät piirustukset, jatkuvat myöhässä hakemiset, alkoholi ja huumeet. Tällaiset tilanteet eivät ole helppoja kasvotusten ottaa puheeksi vanhempien kanssa, mutta aina pyritään siihen, että vanhempien kanssa keskustellaan ennen muita toimenpiteitä. Myös huolen jäsenteleminen työntekijälle nousi tässä teemassa keskeiseksi.

Yks vaikein on huumeet, et sä voi jollekin mennä sanomaan, et käytäksä huumeit. Sä et pysty sitä haistaa. Lapsi on puhdas, ainut oli myöhästelyt ja laput ei tullut takas. Aina haettiin myöhäs, ku päiväkotit sulkee viidelt, niin aina tultiin kaks kyt yli. (H2)

Jos vanhemmalla on alkoholiongelma, niin sitä yrittää käyttää aistejaan ja haistella. Sit keskustellaan yhdessä erityislasterhanopettajan kanssa ja vanhempien kanssa, että on herännyt huoli tästä. (H3)

Kyllä mä uskallan ottaa asioit puheeksi, jos on luottamuksellinen suhde vanhempiin, vaikkei helpoist asioist oookkaan kyse. Nään tärkeeks, et löytyis yhteinen kieli vanhempien kans. Joskus tilanne voi olla uhkaava, silloin on hyvä et on kaks työntekijää. (H5)

Muuttunut käytös, mihin sijoittuu se oma huoli silloin. Itte pidän tärkeänä, et vanhemmilt saadaa luottoa, et he ymmärtäis, ettei me kiusallaan tätä tehdä, vaan sun lapsen hyvinvoinnista on kyse. Kun se haittaa sen lapsen omaa elämistä ja olemista, se lapsen oma toiminta, niin kyllä mä toivon et silloin oltais huolissaan. (H5)

Kun kyselimme, olisiko lastentarhanopettajilla tarvetta helppokäyttöisestä oppaasta, joka neuvoisi miten toimia, kun huoli lapsesta herää, olivat vastaukset yksimielisiä: oppaalle olisi tarvetta. Kyselimme myös toiveita siitä, mitä opas sisältäisi ja miltä lastentarhanopettajat toivoisivat sen näyttävän.

Saisi olla puhelinnumerot, minne soittaa. Kyllä se kohdalle tulee, lastensuojeluilmoitukset on lisääntynyt. Lappunen, jossa selkeät ohjeet ja ehkä mukana pieni vihkonen. (H4)

Esite, joka helposti ottaa esille. Miten ilmoittaa asiasta vanhemmille empatialla. Miten lastensuojelu toimii, mitä tukitoimia perheille, minne olla yhteydessä. (H1)

Mä en oo mitään koulutust ja opastust saanut täällä töissä, kyl sellainen opas, mitä te teette olisi oikein hyvä. Vois olla esimerkkica-seja ja minne soitetaan. Caseja mustelmii, alkoholi, kaikkee tämmösii, sit sen vois monel, mil ei oo taustaa ja tietoo, ni heit viel enemmän auttaa. Ei saa kauheen pitkä olla, ei sellast jaksa kukaan lukea. (H2)

Selkee polku ja kartta, sellainen et vois opiskelijoitakin auttaa. Ei mitään kirjaa, jossa sivulla 52 jotain, vaan selkeä ja lyhyt. Mitä tehdä, puhelinnumerot. Selkee, ytimekäs, helppolukuinen on eduks asialle. (H5)

Neljäs teema koski päivähoidon ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Päivähoidon ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä haastattelemlamme lastentarhanopettajilla ei ollut omakohtaista kokemusta kyseisessä yksikössä. Tämä selvisi meille jo ensimmäisessä haastattelussa, kun saimme tietää, miten yhteydenotto lastensuojeluun tapahtuu kyseisessä yksikössä. Me halusimme kuitenkin pitää neljännen teemamme mukana kaikissa haastatteluissa, sillä koimme, että saimme relevanttia tietoa haastateltavien toiveista yhteistyöstä lastensuojelun kanssa.

Yhteistyö lastensuojelun kanssa on liian väljä, Toi vaitiolovelvollisuus on kaiken muuri. Lastensuojelusta neuvoja ja työkaluja miten pitäis lapsen kans toimii. Lastensuojeluasiakkuudesta vois välittyä tieto päiväkotiin, sitä ei nyt saada. (H3)

Sellainen yleisesti avoimempaa, tietäisi kenen kanssa puhuu, olisi helpompaa ottaa yhteyttä, pelkkä epäilykin tilanteesta, olisi helpompaa, kun tietäisi kuka siellä toisessa päässä vastaa. (H2)

Yhteistyötä lastensuojelun kanssa ei ole avattu, enemmän tietoa lastensuojelusta ei olisi pahitteeks. Auttaisi ymmärtämään lasta, tuen tarpeet, molemminpuolinen yhteistyö helpottais kaikkia toimimaan. (H4)

Kaikkien viiden tekemämme teemahaastattelun pohjalta voimme todeta, että yksikössä on selkeä toimintamalli siihen, miten toimitaan, kun huoli lapsesta herää. Havainnoista keskustellaan ensin oman tiimin kanssa. Tämän jälkeen

asiasta pyritään keskustelemaan vanhempien kanssa tai jos tilanne niin vaatii, konsultoidaan yksikön erityislastentarhanopettajaa. Jos tilanne on akuutti ja vaatii lastensuojeluilmoituksen tekemistä, otetaan yhteys yksikön johtajaan, joka myös tekee lastensuojeluilmoituksen. Jokainen lastentarhanopettaja painotti, että on ensisijaisen tärkeää, että asiaa voidaan vanhempien kanssa ennen niin sanottuja ulkoisia toimenpiteitä. Myös yksikön nimettyyn perhetyöntekijään voidaan olla yhteydessä, kun tarvitaan konsultointiapua tai neuvoja.

Oppaalle olisi kuitenkin jokaisen haastateltavan mukaan tarvetta. Huolen jäsenteleminen on monessa tilanteessa hankalaa ja tähän lastentarhanopettajat haluaisivat selkeyttä. Jäsentelyyn toivottiin esimerkkejä tilanteista, joissa on syytä ottaa huoli puheeksi vanhempien kanssa. Kaikki toivoivat yhteystietoja lastensuojeluun ja ehdotuksena oli myös, että lastensuojelusta tulisi joku esittäytymään, jotta nimille numeroiden takana saataisiin kasvot. Oppaaseen toivottiin myös selkoa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen sekä ohjeita siitä, miten huoli otetaan puheeksi vanhempien kanssa kunnioittavasti.

Lisäksi haastatteluista selvisi, että lastentarhanopettajat kaipasivat tietoa, mikäli päiväkodissa olevalla lapsella on lastensuojeluasiakkuus ja mitä tukitoimia lapsella on tällä hetkellä päiväkodin ulkopuolella. Tämä helpottaisi päiväkodin työntekijöiden työtä ja he voisivat tehostaa tukea myös päiväkodissa. Tähän toiveeseen emme kuitenkaan oppaassa pysty ottamaan kantaa, sillä eri viranomaisia koskevat salassapitosäännökset hankaloittavat tiedonkulkua ja koemme, ettei opinnäytetyöprosessimme tehtävänä ole lähteä selvittämään tiedonsaantia.

7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

Kehittämistutkimus toteutetaan aidoissa olosuhteissa ja sen tavoitteena on kehittää ratkaisuja käytännöistä esiin nouseviin haasteisiin ja ongelmiin. Kehittämistyötä tekevät tutkijat työskentelevät yhdessä käytännön toimijoiden kanssa. (Kiviniemi 2015, 223). Kehittämistutkimuksessa on useita vaiheita, niin sanottuja kehittämissyklejä. Ensimmäinen on teoreettinen ongelma-analyysi, joka tarkoittaa, että tutkimus aloitetaan tutustumalla aikaisempaan kirjallisuuteen ja aiheetta koskevaan teoriaan. Toisessa vaiheessa tehdään empiirinen ongelma-analyysi eli tarveanalyysi. Tarveanalyysi voi olla esimerkiksi haastattelututkimus tuotoksen kohderyhmälle. Kolmas vaihe on kehittämisvaihe, jossa tuotos valmistetaan edellisten vaiheiden pohjalta. Neljäs vaihe on toinen empiirinen ongelma-analyysi, jossa kohderyhmä testaa kehittämistuotosta. Tämän jälkeen tuotosta voidaan kehittää arvioinnin pohjalta. (Aksela & Perna 2013, 185–186.)

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa päiväkodille opas siitä, miten toimia, kun huoli lapsesta herää varhaiskasvatuksessa. Opas pohjautuu teoriaan huolen heräämisestä ja huolen puheeksi ottamisesta sekä viiteen lastentarhanopettajan haastatteluun. Haastattelujen tarkoituksena oli saada käsitys siitä, millaisena lastentarhanopettajat näkevät oman osaamisensa lastensuojelusta, huolen puheeksi ottamisesta ja huolen tunnistamisesta. Haastattelujen ideana oli myös selvittää, kokevatko lastentarhanopettajat tarvetta oppaalle, jossa neuvotaan, miten toimia, kun huoli lapsesta herää ja jos kokevat, niin minkälaisesta oppaasta he hyötyisivät parhaiten.

7.1 Oppaan suunnittelu, toteutus ja sisältö

Tutkimusaineiston analyysin jälkeen aloitimme itse oppaan työstämisen. Koska esille oli tullut tarve avusta oman huolen jäsentelyyn, päätimme, että Huolen vyöhykkeistö olisi oppaassa merkittävässä roolissa. Voisimme vyöhykkeistöä hyödyntämällä tuoda esille esimerkkitilanteita, jotka luokitellaan kuuluvan harmaalle vyöhykkeelle ja suuren huolen vyöhykkeelle. Näissä tilanteissa lasten-

tarhanopettajan ei tarvitse selvittää yksin ja halusimme myös tuoda sen heille näkyväksi. Huolen vyöhykkeistöä ei ole tarkoitus käyttää lasten tilanteiden loke-roimiseen, vaan nimenomaan oman huolen jäsentelyyn. Päiväkodissa saattaa olla tilanteita, jotka ovat huolestuttaneet työntekijöitä jo pidempään. Kun työntekijä pohtii omaa huoltaan, voi hän vyöhykkeistöä hyödyntämällä selvittää itselleen ja tiimilleen, miten seuraavaksi pitäisi toimia.

Halusimme myös tuoda päiväkodin oman huolen heräämisen –toimintamallin näkyväksi oppaassa. Käytimme myös tähän avuksi Huolen vyöhykkeistön eri vyöhykkeitä. Päiväkodissa on selkeä malli, miten he toimivat, kun huoli lapsen tilanteesta herää. Asiasta keskustellaan tiimin kanssa, vanhempien kanssa, erityislastentarhanopettajan kanssa sekä tarvittaessa johtajan sekä nimetyn perhetyöntekijän kanssa. Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä vastaa lähes aina johtaja. Nämä asiat toimme oppaassa esille eri vyöhykkeiden yhteydessä.

Haastatteluissa tuli esille huolen puheeksi ottaminen vanhempien kanssa. Halusimme tuoda tämän esiin selkeästi, mutta lyhyesti. Käytimme avuksi Eriksso-nin ja Arnkilin (2012) huolen puheeksi otto –menetelmän keskeisimpiä asioita. Keskeisintä on kunnioittava ja avoin lähestyminen, konkreettisten havaintojen esittäminen, yhdessä tekemisen painottaminen sekä lapsen ja perheen voima-varojen ja myönteisten asioiden esille tuominen. Oppaaseen toivottiin myös lastensuojelun yhteystietoja sekä selkeyttä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Painotamme oppaassa, että lastensuojelun päivystys- ja arviointiyksikköön voi olla yhteydessä milloin tahansa. Sieltä saa konsultointiapua, jos työntekijä kokee, että omat mahdollisuudet auttamiseen ja tukemiseen ovat olemattomat. Myös lastensuojeluilmoitukset menevät päivystys- ja arviointiyksikön kautta. Lastensuojelulaki (L 417/2007) velvoittaa päivähoiton henkilöstöä tekemään viipymättä lastensuojeluilmoituksen, mikäli heille herää suuri huoli lapsesta. Halusimme oppaassa myös painottaa sitä, että yksi jo tehty lastensuojeluilmoitus ei tarkoita, etteikö lapsesta pitäisi tehdä toista lastensuojeluilmoitusta huolen herätessä.

Kun olimme käyneet tutkimusaineiston huolella läpi ja koonneet tärkeimmät huomioid opasta varten, aloimme suunnitella oppaan ulkomuotoa. Lastentarhan-

opettajien toiveena oli, ettei opas olisi liian pitkä. Oppaasta haluttiin selkeä ja helppo ottaa tarvittaessa esille. Haastavaa oli kuitenkin saada kaikki tarvittava lyhyesti esille. Vaikka yksi haastateltavista toivoi oppaasta vihkomuotoista, päädyimme toiseen ratkaisuun. Päätimme tehdä oppaan A3-kokoisena esitteenä, joka laminoitaisiin ja lastentarhanopettajat voisivat kiinnittää sen vaikka ryhmän kaappiin. Päädyimme tähän toteutusmalliin, koska uskomme, että vihkomallinen opas päätyisi lojumaan kaapin pohjalle tai paperipinon alimmaiseksi. A3-kokoinen laminoitu esite sen sijaan pysyisi tallessa. Valmis kehittämistyömme Kun huoli herää on raportin lopussa liitteenä (LIITE 2).

7.2 Oppaan esittäminen päiväkodille

Esittelimme kehittämämme oppaan yhteistyökumppanillemme Raisiossa 5.10.2017. Olimme sopineet yksikön johtajan kanssa, että tulemme talopalaveriin, jotta jokaisesta ryhmästä olisi henkilökuntaa paikalla. Esitimme johtajalle toiveen, että mahdollisimman moni haastattelemistamme lastentarhanopettajista pääsisi paikalle. Palaverissa oli läsnä päiväkodin johtajan lisäksi kuusi varhaiskasvatuksen ammattilaista, joista kolmea olimme haastatelleet. Oppaan esittelytilaisuus kesti kokonaisuudessaan tunnin.

Saimme sekä oppaan ulkoasusta että sisällöstä välitöntä palautetta päiväkodin johtajalta ja muutamalta työntekijältä. Koko huolen heräämisen aihe herätti paljon keskustelua palaverissa. Varsinkin harmaan vyöhykkeen eli tunteen huolen tilanteita puitiin palaverissa paljon. Varhaiskasvatuksessa tulee ajoittain esiin tilanteita, joiden ratkaisumenetelmistä ei olla yhtä mieltä edes samassa yksikössä. Tilanteen vakavuudesta voidaan olla samoilla linjoilla, mutta näkemykset siitä, miten tilanteessa tulisi toimia vaihtelevat. Keskustelua herätti esimerkiksi lapsen puheet kotona tapahtuvasta kaltoinkohtelusta, miten niihin pitäisi varhaiskasvatuksessa reagoida. Oppaassamme olemme laittaneet lapsen puheisiin perustuvat tilanteet harmaan huolen vyöhykkeelle. Osa päiväkodin henkilöstöstä totesi, että lastensuojeluilmoitus pitäisi tehdä puheiden perusteella ja osa oli sitä mieltä, että puheet antavat aiheita tuntuvaan huoleen, mutta ensisijaisesti olisi keskusteltava huoltajien kanssa ja konsultoitava lastensuojelun

työntekijää. Opas oli päiväkodin työntekijöiden mielestä erittäin selkeä ja sisältöään informoiva ja kattava. Päiväkodin johtaja totesi, että jokainen Raision päiväkotiki hyötyisi oppaastamme.

Palaverin lopuksi jaoin jokaiseen ryhmään oman oppaan sekä oppaan arviointilomakkeen. Palaute on meille äärimmäisen arvokasta, sillä palaute kertoo meille miten hyvin olemme kehittämistyössämme onnistuneet. Tästä syystä ehdotimme, että ryhmät voivat täyttää arviointilomakkeen käsin ja lähettää meille siitä kuvan sähköpostitse. Päiväkodissa voi olla haastavaa löytää aikaa sähköisen lomakkeen täyttämiseen ja tällä tavalla arvioimme, että suurin osa ryhmistä antaa meille palautetta.

7.3 Oppaan arviointi

Saimme palautetta oppaastamme kaikkiaan viideltä päiväkodin ryhmältä sekä päiväkodin johtajalta. Palaute oli pääasiassa positiivista, kehittämisideoita olimme ehkä kaivanneet enemmän. Toiveenamme oli, että ryhmät antaisivat meille palautteensa viikon kuluessa esittämistilaisuudesta, joten tämä vaikuttaa osaltaan kehittämisideoiden vähäisyyteen. Ryhmät eivät ole ehtineet kokeilla opasta tositilanteissa.

Päiväkodin ryhmät olivat sitä mieltä, että oppaamme ulkoasu on selkeä ja helpposti ymmärrettävä. Myös sisältöön oltiin tyytyväisiä. Ryhmien mielestä kaikki oleellinen on tuotu esille, mitään ylimääräistä ei ole. Yksi ryhmä toivoi, että päiväkodin oman perhetyöntekijän yhteystiedot olisivat olleet oppaassa. Yhteystietojen poisjättäminen oli kuitenkin meiltä tietoinen valinta, sillä nimetty perhetyöntekijä voi vaihtua kesken toimintakauden ja näin ollen yhteystiedot eivät pitäisi paikkaansa.

Ryhmät olivat sitä mieltä, että haastateltavien näkemykset ja toiveet oli huomioitu oppaassa hienosti. Saimme myös palautteissa toiveen siitä, että laittaisimme oppaan jakoon myös muihin Raision päivähoidon yksikköihin.

Kävimme esittelemässä valmiin oppaan myös Raision lastensuojelun johtavalle sosiaalityöntekijälle Hannele Elo-Kurulle. Saimme positiivista palautetta oppaan selkeästä ulkoasusta sekä siitä, että olemme tuoneet oppaassa esille kaiken oleellisen. Elo-Kuru ehdotti meille, että opasta voisi jakaa myös Raision toisiin päiväkodeihin apuvälineeksi työskentelyyn. Elo-Kuru korosti, että päiväkodeissa tulisi kuitenkin muistaa, ettei lasta lähdetäisi luokittelemaan Huolen vyöhykkeistön eri lokeroihin. Kerroimme, että painotimme opasta esittäessämme päiväkodin henkilökunnalle, että Huolen vyöhykkeistön avulla jäsennetään nimenomaan omaa huolta, eikä sitä saa missään nimessä käyttää lasten luokitteluun. Oppaassa on otsikoitu isommalla tekstillä: Jäsentele huolesi aste. Kokonaisuudessaan Elo-Kuru oli tyytyväinen oppaaseen ja totesi, että siitä tulee varmasti olemaan hyötyä päivähoidon yksiköissä. Elo-Kuru kertoi haluavansa esitellä kehittämämme oppaan koko Raision lastensuojelun yksikölle heidän palaverissaan.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme kehittämistyön tavoitteena oli tuottaa eräälle Raisiossa sijaitsevalle päiväkodille opas siitä, miten toimia, kun huoli herää. Oppaan on tarkoitus toimia työvälineenä ja auttaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia jäsentämään oma huolensa, tuoda esimerkkejä huolta herättävistä tilanteista ja niissä toimimisesta sekä tuoda näkyväksi yhteistyötahot, joihin varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat olla yhteydessä, kun huoli herää. Oppaan ideana oli, että se on työelämälähtöinen ja pohjautuu lastentarhanopettajien tietoon ja kokemuksiin sekä toiveisiin ja tarpeisiin. Jokainen yhteistyöpäiväkotimme ryhmä sai oman oppaan ja toivomme, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset hyötyvät oppaasta tilanteissa, joissa huoli on tuntuva tai suuri.

8.1 Tuloksien tulkintaa

Teemahaastatteluissa lastentarhanopettajat kertoivat, että lastensuojelu on varhaiskasvatuksessa melko vieras käsite. Koulutuksella ja työhistorialla on selkeä yhteys osaamiseen ja tietoon lastensuojelusta. Sosionomeilla (AMK) oli tietoa lastensuojelusta oman tutkintonsa myötä, kuten myös sosiaalikasvattajilla. Molemmat sosiaalikasvattaja- koulutuksen käyneet lastentarhanopettajat kertoivat kuitenkin, että omasta koulutuksesta oli sen verran aikaa, että päivitystä osaamiseen kaivattiin. Kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut lastentarhanopettaja puolestaan painotti huoltajien arvostavaa ja lämmintä kohtaamista sekä huolen puheeksi ottamista huoltajien kanssa varhaisessa vaiheessa. Haastattelujen analysoinnin jälkeen tulimme siihen tulokseen, että työmme kannalta olisi ollut mielenkiintoista haastatella myös lähihoitajia ja ehkä erityislastentarhanopettajaa. Koulutustaustan merkittävyys suhteessa tietoon ja osaamiseen lastensuojelusta olisi ehkä tullut luotettavammin esille.

Päiväkodissa huolen herääminen liittyy useimmiten vanhempien tai lapsen tavanomaisesta poikkeavaan käytökseen, vanhempien päihteiden käyttöön tai lapsen hoitamattomuuteen. Haastatteluissa tuli esille, että työntekijät hakevat

tukea havainnoilleen tiimin muilta jäseniltä ja päiväkodin johtajalta. Myös erityislastentarhanopettajaan otetaan yhteyttä huolen herätessä. Kun työntekijälle herää huoli tilanteesta, pyrkii hän mahdollisimman pian keskustelemaan huolestaan huoltajien kanssa. Joistain asioista voidaan keskustella ilman huoltajien läsnäoloa, mutta aina, kun asia viedään niin sanotusti talon ulkopuolelle, on huoltajiin oltava yhteydessä.

Tietyt tilanteet, joissa huoli herää, ovat haastattelemiemme lastentarhanopettajien mielestä selkeitä lastensuojeluilmoitus-tapauksia. Näitä ovat esimerkiksi päihtynyt hakija ja selvät pahoinpitelyepäilyt. On kuitenkin tilanteita, joissa työntekijät epäröivät ja pohtivat sekä tilanteen vakavuutta lapsen hyvinvoinnin kannalta että omaa kykyään tukea lasta ja perhettä tilanteessa. Nämä tilanteet kuuluvat Huolen vyöhykkeistössä harmaan huolen vyöhykkeelle ja ovat varhaiskasvatuksessa kaikkein haastavimpia. Oppaan esittelytilaisuudessa harmaan vyöhykkeen tilanteista keskusteltiin vilkkaasti. Myös arviointilomakkeessa saimme palautetta yhdeltä ryhmältä siitä, että heidän mielestä lapsen puheet kaltoinkohTELUSTA ovat välittömästi lastensuojeluilmoituksen paikka ja kuuluvat näin ollen suuren huolen vyöhykkeelle. Mielestämme keskustelu tästä aiheesta kertoo, että varhaiskasvatuksessa todellakin tulee vastaan tilanteita, joissa oman huolen jäsentäminen on todella haastavaa, vaikka työntekijällä olisi tukena havainnot ja työvälitteet. Keskustelu antoi myös meille aihetta pohtia, olisiko haastattelut kannattanut toteuttaa ryhmähaastatteluna, jolloin olisimme varmasti saaneet aikaan mielenkiintoisia keskusteluja ja tätä kautta arvokasta tietoa. Toisaalta yksilöhaastattelut antoivat jokaiselle lastentarhanopettajalle mahdollisuuden tuoda esille omat näkemykset ilman pelkoa siitä, etteivät saa puheenvuoroa toisilta. Uskomme myös, että yksilöhaastattelut lisäsivät haastatteluvastausten avoimuutta.

Haastatteluiden myötä selvisi, että kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on korkea. Lastentarhanopettajat toivoivat perhetyöntekijän sekä lastensuojelun työntekijöiden parempaa näkyvyyttä säännöllisten käyntien merkeissä. Näin kasvot tulisivat tutuiksi ja kynnys yhteydenottoon lastensuojeluun madaltuisi. Kun tilanteisiin puututaan mahdollisimman varhain, eivät ne pääse kasvamaan liian suuriksi ja vältetään ehkä lastensuojelullisilta tukitoimilta. Olemme toimitta-

neet *Kun huoli herää* –oppaan myös Raision lastensuojelun johtavalle sosiaalityöntekijälle ja samalla keskustelleet hänen kanssaan haastatteluissa esille tulleista toiveista aktiivisemmasta yhteistyöstä päiväkodin ja lastensuojelun välillä.

Päivähoidossa työntekijöiden vaihtuvuus on suurta johtuen työn fyysisestä ja psyykkisestä kuormittavuudesta. Lisäksi päivähoidossa joudutaan usein käyttämään sijaisia, välillä myös epäpäteviä. Sijaisuus voi olla pitkäkestoista ja työskentelyssä tulee kuitenkin toimia yhtenä tiimin vastuunottavana jäsenenä. Toivomme, että oppaasta on apua myös näihin tilanteisiin.

Uskomme kehittämistyömme vastaavan lastentarhanopettajien toiveisiin ja tarpeisiin. Saamamme palautteen perusteella voimme todeta, että opas on saanut positiivisen vastaanoton ja että lastentarhanopettajat kokevat sen olevan selkeää ja helppokäyttöinen ja vastaavan heidän haastatteluissaan esittämiään toiveita ja tarpeita. Se, miten varhaiskasvatuksen ammattilaiset tulevat jatkossa hyödyntämään opasta jää nähtäväksi. Mietimme, miten lähdemme kehittämään opasta tästä eteenpäin niin, että sitä voisi hyödyntää työvälineenä useissa eri päivähoiton yksiköissä muissakin kunnissa.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä opiskelijan tulee noudattaa eettisiä periaatteita, jotka ovat läsnä koko opinnäytetyönprosessin ajan. Näitä periaatteita ovat keskinäinen kunnioitus, tasa-arvo ja inklusio, demokraattinen osallistuminen ja vastavuoroisuus, aktiivinen oppiminen, muutoksen tavoittelemisen kehittämisellä ja tutkimisella, positiivisen muutoksen tavoittelemisen sekä yhteistoiminta. Opiskelija kunnioittaa muiden tekemää työtä ja viittaa julkaisuihin asianmukaisesti. Opiskelija kuuntelee ja huomioi toisia, hyväksyy eri näkökulmat ja työskentelee yhteisten tavoitteiden hyväksi rehellisesti, avoimesti ja luotettavasti. (Diakonia-ammattikorkeakoulu. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Eettiset periaatteet tutkivassa ja kehittävässä työssä.) Sosiaalialan kehittämisen eettinen kysymys kiteytyy seuraavaan ajatukseen: yhteiskunnallinen tehtävä on lisätä ihmisten hyvinvointia. Tämä eettinen ajatus tukee opinnäytetyömme aihetta.

Opinnäytetyömme avulla voidaan lisätä tukea lasten ja perheiden hyvinvointiin. Haastatteluja varten olemme anoneet tutkimusluvan Raision kaupungin päivähoiton johtajalta. Tutkimuslupa myönnettiin 2.6.2017. Lisäksi pyysimme erikseen kaikilta haastateltavilta kirjallisen suostumuksen haastatteluun. Opinnäytetyössämme olemme huomioineet anonymiteetin. Haastateltavista ei puhuta nimillä, eikä heitä pysty tunnistamaan litteroiduista haastattelumateriaaleista. Emme myöskään mainitse päiväkodin nimeä raportissamme, puhumme vain kaupungista, jossa päiväkotij sijaitsee. Raisiossa on sen verran monta yksikköä, että kyseisen yksikön tunnistaminen on mahdotonta työmme perusteella. Olemme käsitelleet koottua materiaalia huolellisesti ja tarkasti. Loppuraportin valmistuttua hävitämme nauhoitetut haastattelut sekä litteroidun haastattelumateriaalin. Tämän olemme kertoneet myös yhteistyökumppanillemme.

Idea opinnäytetyöstä on lähtenyt yhteistyökumppanin tarpeista ja toiveista, meistä itsestämme ja omista kiinnostuksistamme. Tulokset opinnäytetyöstä on raportoitu toden mukaisesti. Olemme puhuneet asioista niiden oikeilla nimillä. Tarkoituksena ei ole ollut etsiä kyseisen päiväkodin epäkohtia tai ottaa kantaa heidän toimintatapoihin, vaan tarjota työvälineitä ja apua päiväkodin arkeen ja siinä esille tuleviin haasteisiin. Kerroimme haastattelellemme lastentarhanopettajille haastattelujen käyttötarkoituksesta sekä opinnäytetyömme tavoitteesta. Kerroimme jo ennen ensimmäistä haastattelua päiväkodin johtajalle opinnäytetyömme aikataulusta ja sovimme yhdessä haastattelujen toteutusajankohdista ja oppaan esittelytilaisuudesta. Olemme pitäneet aikataulusta tiukasti kiinni.

Opinnäytetyöhömme on tuonut luotettavuutta haastatteluiden määrä, yksikön jokaisen ryhmän mukaan ottaminen haastatteluihin, sama teemahaastattelurunko jokaisessa haastattelussa sekä se, että olemme toteuttaneet jokaisen haastattelun yhdessä. Kun haastattelut on toteutettu yhdessä, on riski omiin johtopäätöksiin ja epäselvyyksiin pienempi. Haastattelut on toteutettu tutkija-haastateltava roolissa ja olemme pyrkineet siihen, että haastateltavat saavat tuoda esille omat mielipiteensä ja ajatuksena ilman, että me ohjaamme niitä suuntaan tai toiseen. Haastateltaville annettiin mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä, mikäli kysymyksessä oli epäselvyyttä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut antoisa. Haastavaa prosessissa on ollut yhteisten aikataulujen sovittaminen työharjoittelujen ja perheen arjen pyörittämisen keskellä. Jo prosessin alussa teimme sopimuksen, että teemme lähes kaiken yhdessä, jotta molempien ääni ja toiveet tulevat yhtä lailla huomioiduksi. Vain tietyt teoriaa käsittelevät aihealueet jaoimme, kaiken muun toteutimme yhdessä.

Opinnäytetyöprosessi on ollut kasvun paikka meille molemmille sekä ihmisinä että ammatillisessa merkityksessä. Olemme yrittäneet pitää kiinni sovituista aikatauluista ja tiukka aikataulu on vaatinut molemmilta joustavuutta ja ymmärrystä. Prosessin aikana käsitteet kunnioitus, avoimuus, rehellisyys, luotettavuus ja läpinäkyvyys ovat olleet keskiössä. Haastattelut muodostuivat miellyttäväksi keskustelutilanteiksi, joissa kuitenkin käsiteltiin myös arkoja ja salassa pidettäviä aiheita. Osa ammatillista kasvua on ollut kunnioittavan, mutta objektiivisen kuuntelemisen taidon oppiminen ja toisen mielipiteiden ja kokemusten arvostaminen. Vaikka haastattelutilanteet muodostuivat vuoropuheluiksi, oli meidän kuitenkin koko ajan pidettävä mielessä, ettemme keskustele arjen asioita, vaan teemme tutkimusta.

Haastatteluissa tuli vahvasti esille, miten haastavaa oman huolen jäsentäminen ja tuntuva huolta herättäviin tilanteisiin puuttuminen voi olla. Jossain tilanteissa vähäinen tieto ja tuntemus palvelujärjestelmästä voi viivyttää puuttumista. Tietyissä tilanteissa varhaiskasvatuksen ammattilainen saattaa epäillä, että hän liioittelee, eikä tästä syystä uskalla puuttua tilanteeseen ja ottaa huolta puheeksi huoltajien kanssa. Kun kynnystä yhteydenottoon lastensuojelun kanssa madalletaan esimerkiksi tarjoamalla työvälineitä ja konsultointiapua päiväkoteihin, helpotetaan myös huolta herättävään tilanteeseen puuttumista. Huolta herättävien tilanteiden tunnistamiseen tarvitaan myös tietoa ja osaamista varhaiskasvatuksen ammattilaisilta. Eri koulutusohjelmat tuovat osaamista eri alueilta. Tätä osaamista jaetaan moniammatillisissa tiimeissä. Moniammatillisuus varhaiskasvatuksessa näkyy siten, että samassa ryhmässä toimii lähihoitajia, lastenohjajia, kasvatustieteen kandidaatteja ja maistereita sekä sosionomeja (AMK). So-

sosionomeilla (AMK) on sosiaalista, kasvatuksellista ja pedagogista osaamista. Sosionomien (AMK) ammattitaitoon kuuluu perheiden palvelujärjestelmien tunteminen ja perheiden kanssa työskentelemisen taito. Varhaiskasvatuksessa näitä osaamisia tarvitaan varsinkin haastavissa tilanteissa.

Lasten levottomuus ja erityisen tuen tarve lisääntynyt päiväkodeissa. Tämä tarkoittaa, että moniammatillisuutta ja sosionomien (AMK) osaamista tarvitaan varhaiskasvatuksessa. Moniammatillinen osaaminen on lapsen etu, vain siten on mahdollista nähdä lapsen tilanne kokonaisuutena. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017) on julkaissut Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartan, jossa ehdotetaan muutoksia varhaiskasvatusta koskevaan koulutukseen. Ehdotuksen mukaan sosionomi (AMK) osallistuisi edelleen lapsiryhmän hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen, mutta pedagoginen vastuu olisi kasvatustieteen kandidaatilla tai -maisterilla. Tämä tarkoittaisi sitä, että sosionomeilta (AMK) poistettaisiin lain mukainen lastentarhanopettajan kelpoisuus ja sosionomien (AMK) määrää varhaiskasvatuksessa vähennettäisiin huomattavasti. Tämä puolestaan johtaisi siihen, että moniammatillisuus varhaiskasvatuksessa vähenisi ja sosionomien (AMK) tieto ja ammattiosaaminen lapsille ja perheille suunnatuista palveluista jäisi taka-alalle. Tämä on mielestämme todella huolestuttavaa, sillä yhteiskunnassamme, joka on jatkuvien haastavien muutosten keskellä, tarvitaan kaikkien ammattiryhmien varhaiskasvattajia. Vain siten voidaan edistää lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti. Opintojen aikana moniammatillisuuden merkitystä sosiaaalialalla on korostettu. Oman opinnäytetyöprosessimme aikana käsitys moniammatillisuuden tärkeydestä varhaiskasvatuksessa on syventynyt. Tämän sisäistäminen on ollut merkittävä osa omaa ammatillista kasvuamme.

LÄHTEET

- Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aksela, M. & Pernaa, J. (2013). Kehittämistutkimus pro gradu –tutkielman tutkimusmenetelmänä. Teoksessa J. Pernaa (toim.), *Kehittämistutkimus opetuslalla*. (s.181–200). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Eettiset periaatteet tutkivassa ja kehittävässä työssä. Saatavilla 6.10.2017 <http://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=2793510>
- Eriksson, E. & Arnkil, T. (2012). *Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista*. Helsinki: Stakes.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. (2015). Teemahaastattelut: opit ja opetukset. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. (s. 27–44). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Inkilä, J. (2015). *Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja varhaisen puuttumisen moniammatillista yhteistyötä kuvaileva malli*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hakalehto, S. (2016). Johdatus lapsenoikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa S. Hakalehto & V. Toivonen (toim.), *Lapsen oikeudet lastensuojelussa*. (s. 22–57). Helsinki: Kauppakamari.
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. (2016). *Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2011). Tutkimushaastattelu. *Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kiviniemi, K. (2015). Design- eli suunnittelututkimus opetus- ja kasvatusalalla. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. (s. 220–240). Jyväskylä: PS-kustannus.

- Kekkonen, M. (2012). *Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä*. Tampere: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos.
- Kuokkanen, H. (2013). Fostran och småbarnsfostran. Teoksessa A. Häkkä, H. Kuokkanen & A. Virolainen (toim.), *För barnets bästa. Småbarnsfostran för närvårdare* (s. 9–64). Tampere: Utbildningsstyrelsen.
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp451253264>
- L 36/1973. Varhaiskasvatuslaki. Saatavilla
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Lukinmaa, T. (5.10.2012). Päiväkodilta jää usein lastensuojeluilmoitus tekemättä. *Yle uutiset*. Saatavilla 14.10.2017 <https://yle.fi/uutiset/3-6322600>
- Mahkonen, S. (2016). *Varhaiskasvatuslaki*. Helsinki: Edita.
- Määttä, R. & Rantala, A. (2016). *Tavallisen erityinen lapsi. Onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet 2016. Määräykset ja ohjeet. Saatavilla 3.9.2017
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2017). Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017-2030. Saatavilla 20.10.2017
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf>
- Pärnä, K. (2012). *Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet*. Turku: Turun Yliopisto. Saatavilla 14.10.2017
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parana.pdf>
- Raisio kaupunki. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Perhepalvelut. Lastensuojelu. Saatavilla 14.10.2017 http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/perhe-ja-sosiaalipalvelut/perhepalvelut/lastensuojelu/fi_FI/lastensuojelu/

- Raision kaupunki. Varhaiskasvatus. Saatavilla 8.9.2017
http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/opetus-ja-kasvatus/varhaiskasvatus/fi_FI/varhaiskasvatus/
- Raision kaupunki. Varhaiskasvatus. Varhaiserityispalvelut. Saatavilla 8.9.2017
http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/opetus-ja-kasvatus/varhaiskasvatus/fi_FI/varhaiserityispalvelut/
- Raision kaupunki. Varhaiskasvatuksen pedagogiset asiakirjat. Raision varhaiskasvatussuunnitelma 2017. *Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017*. Saatavilla 8.9.2017 [http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/opetus-ja-kasvatus/varhaiskasvatus/fi_FI/varhaiskasvatuksetasiakirjat/Routio, P. Teemahaastattelu. Tuotetiede. Taideteollisen korkeakoulun virtuaaliyliopisto. Saatavilla 22.10.2017
\[www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1364_empiir.html#teemahaas\]\(http://www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1364_empiir.html#teemahaas\)](http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/opetus-ja-kasvatus/varhaiskasvatus/fi_FI/varhaiskasvatuksetasiakirjat/Routio,P.Teemahaastattelu.Tuotetiede.Taideteollisenkorkeakoulunvirtuaaliyliopisto.Saatavilla22.10.2017www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1364_empiir.html#teemahaas)
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. (2017). Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.), Tutkimushaastattelun käsikirja. (s. 427–444). Tampere: Vastapaino.
- Räty, T. (2015). *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. Helsinki: Edita. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalipalvelut. *Lastensuojelu*. Saatavilla 2.9.2017 <http://stm.fi/lastensuojelu>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). *Lastensuojelu 2015*. Saatavilla 2.9.2017
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016). Tilastot. Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. Varhaiskasvatus. Saatavilla 14.10.2017
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135183/Tr29_17_vuositilasto.pdf?sequence=5
- Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (2016). *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus.

LIITE 1: Teemahaastattelurunko lastentarhanopettajille

1. TAUSTATIEDOT

- Koulutus?
- Työkokemus varhaiskasvatuksessa?
- Työvuodet nykyisessä päiväkodissa?

2. OSAAMINEN JA KOKEMUS LASTENSUOJELUSTA

- Oletko saanut opastusta tai koulutusta lastensuojelusta?
- Minkälaiseksi koet osaamisesi lastensuojeluun liittyvissä asioissa?
- Saatko työpaikallasi tarvittaessa riittävästi tietoa lastensuojelusta?
- Haluaisitko saada enemmän tietoa ja opastusta lastensuojelusta?
Jos, niin minkälaista?

3. KUN HUOLI LAPSESTA HERÄÄ

- Miten tällä hetkellä toimitaan, jos huoli lapsesta herää?
- Kuka ottaa huolen puheeksi ja kenen kanssa?
- Minkälaisesta huolesta otetaan yhteys lastensuojeluun?
- Onko päiväkodillanne lastensuojelusta yleiset ohjeistukset, esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemiseen?
- Kuka tekee lastensuojeluilmoituksen?
- Missä vaiheessa vanhempiin otetaan yhteyttä?
- Onko lastensuojeluilmoituksen tekeminen selkeää/vaikeaa ja onko siitä seuraava prosessi selkeää?
- Koetko että olisi tarvetta helppokäyttöisestä oppaasta, joka kertoisi miten toimia, kun huoli lapsesta herää päiväkodissa? Jos, niin mitä kaipaisit oppaassa ?

4. PÄIVÄKODIN JA LASTENSUOJELUN YHTEISTYÖ

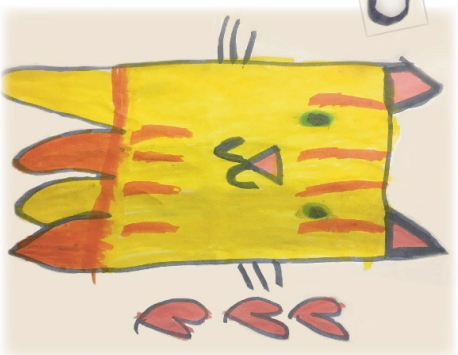
- Missä vaiheessa konsultoidaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä?
- Ovatko lastensuojelun sosiaalityöntekijät tarvittaessa helposti tavoitettavissa?
- Mikä on haastavaa yhteistyössä, mikä toimii yhteistyössä?
- Onko mielestäsi tärkeää, että varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, jos lapsella on lastensuojelun asiakkuus?
- Saatko mielestäsi tarpeeksi tietoa yhteistyöstä lastensuojelun kanssa?
- Saatko mielestäsi tarpeeksi tietoa lastensuojeluprosessista?
- Koetko, että haluaisit enemmän tietoa lastensuojelun sosiaalityöntekijältä lastensuojelun käytännöistä?

KUN HUOLI HERÄÄ

JÄSENTELE HUOLESI ASTE

Huolen vöhykkeistö (Eriksson & Arnkil 2012)

Huoleton tilanne	Pieni huoli	Harmmaa vöhykke	Suuri huoli
Lapsella on kaikki hyvin. Kehittyy hyvin. Hyvät kasvu-olosuhteet.	Pieni huoli tai ihmetyily käynnyn mielessä. Työntekijä kokee, että oma tiimi/päiväkoti pystyy tarjoamaan tarvittavan tuen. Huoli on helppo ottaa puheeksi huoltajan kanssa. Esimerkki: Hienomotoriset taidot	Tuntuva huoli. Huoli on voinut olla läsnä jo pidempään. Työntekijä kaipaa tilanteeseen tukea, mutta epäilee iloittelevansa. Työntekijä joutuu pohtimaan omia velvollisuuksiaan. Esimerkki: Lapsi on toistuvasti vilkonnolupun jälkeen väsynyt ja näkkinen. Epäily lapsen kaltoinkohtelusta: mustelmat, puheet ja piirustukset, suuri puute hygieniassa.	Huolta on paljon: lapsi on vaarassa ja muutos lapsen tilanteeseen on saatava heti. Työntekijän tai päiväkodin omat keinot auttamiseen eivät ole riittävät. Työntekijän on otettava huoli puheeksi välittömästi huoltajan kanssa. Lastensuojeluilmoitus on tehtävä viipymättä. Esimerkki: Vahva epäily lapsen kaltoinkohtelusta. Lasta haakeva päihitynyt aikuinen.

Aineiston koonti ja toteutus:
Henna Strandén ja
Carita Turpeinen

Huolen puheeksi ottaminen huoltajan kanssa

- Lähesty huoltajaa kunnioittavasti ja avoimesti
- Puhu omista huoleista, älä ongelmosta
- Kerro huoltajalle konkreettiset havainnot
- Tuo esiin lapsen ja perheen myönteiset asiat
- Keskustele miten sinä ja huoltaja(t) voisitte tehdä yhdessä ja erikseen lapsen tilanteen parantamiseksi.

Tuntuva huoli ja suuri huoli

- Älä jätä huolesi kanssa yksin.
- Ota herkästi yhteyttä lastensuojelun päivystys- ja arviointiyksikköön saadaksesi konsultointipua.

Puh. **044 797 1457**

Ma-ko klo 8.15-16.00

Pe ja pyhien aattona klo 8.15-15.30

Muina aikoina päivälle sosiaalipäivystys puh. **112**

- **LASTENSUOJELULAKI** (1.4.17/2007) velvoittaa päivähoiton henkilöstöä tekemään viipymättä lastensuojeluilmoituksen, mikäli heille herää suuri huoli lapsesta.

- Lastensuojeluilmoitus tehdään päivystys ja arviointiyksikköön joko sähköisesti tai soittamalla. Sähköinen hakemus löytyy **Rahti**ta.
- Lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus joka kerta kun huoli on suuri.

Huoli puheeksi - menettämistä saati lisää tietoa:

Eriksson & Arnkil, Huoli puheeksi opas varhaisista dialogeista

LIITE 2: Kun huoli herää –opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille

LIITE 3: Oppaan arviointilomake

KUN HUOLI HERÄÄ –
OPAS VARHAISKASVATUKSEN AMMATTILAISILLE

ARVIOINTILOMAKE

1. Onko oppaan ulkoasu selkeä ja miellyttävä?
2. Mitä mieltä olet oppaan sisällöstä? Onko siinä tarvittava tieto?
3. Mitä kaipaisit oppaassa lisää?
4. Onko mielestäsi haastatteluissa esille tullut oma näkemyksesi huomioitu oppaassa?
5. Muuta

Kiitos yhteistyöstä